

Mark

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Mark.

Hay Nangitud'an Mark eten Liblu: nan iRome.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibag: nan bulul an mumpapto' hi gubat.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 50 A.D. hi engganah 69 A.D., mu mid mapto' ya hidin 68 A.D.

Hay Teman ten Liblu: hi Jesus ya baal Apo Dios (Mk. 10:45).

Hay Outline ten Liblu:

Hay NANGIPA'INNILAH aat nan baal Apo Dios an hi Jesus (1:1-8)

Hay NABONYAGAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (1:9-11)

Hay NAPTANGAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (1:12-13)

Hay NUNTAMUAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (1:14—13:37)

Hay NATAYAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (14:1—15:41)

Hay NILUBU'AN nan baal Apo Dios an hi Jesus (15:42-47)

Hay NAMA'HUAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (16:1-8)

Hay NIPATTIGAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (16:9-18)

Hay NIPATULUWAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (16:19-20).

Hay Nun'ul'ulgudan John an Mumbonyag*
(Mat. 3:1-12; Lk. 3:1-18; Jn. 1:15-28)

¹ Heten tudo' ya hiyah te nan Maphod an Ulgud an hay aat Jesu Kristun Imbaluy Apo Dios. Ya nan te"an ten ulgud

² ya nan propetan hi Isaiah di nangitudo', an hay intudo'na ya nan inalin Apo Dios hinan Imbaluyna, ti inalinay,

“Waday ohah baal'uh pun'ulgudo',
 ya honogo' hiya ta mangun'unna ya un'a
 mangunud

ta idadaanay tatagu ta abulutoday ayam ay dida.†

³ Hiyay mumberaw an muntudtuduh nan mapulun an alyonay,

Ipaphodyuy owon Apu tu'u, mu hay aatyuy mipaphod.

Ya punlintigonyuy dalanona, mu hay aatyuy malintig!”‡

⁴ At nipa'annung din nitudo' ti immuy hi John hinan mapulun, ya binonyaganay tatagu, ya inulgudnay mahapul an itutuyuday baholda ya mabonyaganda ta panginnilaan an inaliwan Apo Dios di baholda ta adina u'annungon.

⁵ Ya do'ol di tataguh nan abablubabluy hinan Provinciad Judea ya ad Jerusalem an kapitulyunan immuy hidih wadan John ta dongloday ituduna. Ya waday numpangitutuyuh baholda, at numbonyagan John didah nan Wangwang an Jordan.

---

* **1:** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D. † **1:2** Mal. 3:1. ‡ **1:3** Isa. 40:3.

⁶ Ya hay inlubung John ya nan na'abol an nalpuh dutdut di kamilu,§ ya hay imbalikisna ya nan up'up, ya hay gunna onon ya nan alig ya nan dudun.*

⁷ Ya inulgudnah nan tatagun inalinay, “Waday mehnod ay ha"in an muntudtudu, mu nabag-bagtu ya un ha"in an paddungnay adia' umdah himbutna.

⁸ Hay pamonyag'un da'yu ya hay danum, mu hay pamonyagnan da'yu ya nan Na'abuniyanan an Lennawa.”

Hay Nabonyagan Jesus†

(Mat. 3:13-17; Lk. 3:21-22; Jn. 1:29-34)

⁹ Heden gutud di nuntudtuduwan John ya nalpuh Jesus ad Nazareth hidih nan Provinciad Galilee, ya immuy hi wadan John ta numpabonyag hinan Wangwang an Jordan.

¹⁰ Ya unat goh nalpah hi Jesus an nabonyagan ya dimma'al hinan pingit di wangwang, ya intadunan de, ya tinangadnad abuniyan. Ya niluwat, ya nun'ohop din Na'abuniyanan an Lennawan ay balug di tigawna, ya numpattu' ay Hiya.

¹¹ Ya wada din himmapit ad abuniyan an inalinay, “He"ay Imbaluy'un pohpohdo', at pa'idyاملao' He"a.”

---

§ 1:6 Bahaom nan footnote di Mat. 3:4 ta innilaom di aat ten lubung John. * 1:6 Bahaom nan footnote di Mat. 3:4 ta innilaom di aat ten dudun. † 1:8 Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus.

*Hay Natapngan Jesus‡
(Mat. 4:1-11; Lk. 4:1-13)*

¹² Ya nunnaudon din Na'abuniyanan an Lennawan nannag ay Jesus ta umuy hinan mapulun.

¹³ Ya napat di algaw di nihinanah di, at hiyay nanapngatapngan Satanas ay Hiya. Ya wah di goh di atap an animal an nunhituh nan mapulun, mu immuy nan a'anghel ta hinalimunandah Jesus.

*Hay Nangayagan Jesus hinan Nahhun an Intudtuduwana§
(Mat. 4:12-22; Lk. 4:14-15; 5:1-11)*

¹⁴ Unat goh imbaluddah John hidid Judea ya tinaynan Jesus heden babluy ta numbangngad hinan Provinciad Galilee. Ya inul'ulgudnay aat di Maphod an Ulgud an nalpun Apo Dios,

¹⁵ ya inalinay, “Ad ugwan di gutud di pangipa'annungan Apo Dios hidin intulagna ti magadyuh di pumpapto'anah nan tatagu! At muntutuyu ayuh nan inatyun nappuhi ta du'gonyu ta adiyu ipidpidwa, ya kulugonyu nan Maphod an Ulgud an ul'ulgudo'!”

¹⁶ Ya unat goh mundaldallanan hi Jesus hinan pingit di Lobong an Galilee ya tinnigna han munhin'agin hi Simon ya han aginan hi Andrew an manidu'da.

---

‡ **1:11** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. § **1:13** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

17 Ya inalin Jesus ay diday, “Ma ayu ta mitnud ayun Ha" in ta puntamuo' da'yu ta umat hi nanga-munganyuh nan ekan hinan lobong di panga-munganyuh nan tatagu ta kulugona!”

18 Ya himbumagga ya tinaynanda din hidu'da ta inunudda Hiya.

19 Ya innayunan nundaldallanan hi na'amtang, ya tinnig Jesus goh han munhin'agin dana' Zebedee an da Jacob* ay John an didan amin ay da amadan wah nan bangkan ep'ephodday hidu'da.

20 Ya unat goh tinnig Jesus dida ya inayagana dida goh, at tinaynanday udumnan linala'in wah nan bangkadan da amadan hi Zebedee ya nan linala'in bumo'la, ya inunuddah Jesus.

Hay Aat nan Lala'in Nahe'pan hinan Nappuhin Lennawa

(Lk. 4:31-37)

21 Immuy da Jesus ad Capernaum. Ya hinan mehnod an Habadu an ngilin di Hudyu ya immuy hi Jesus hinan himba'an di Hudyu, ya ente"anan nuntudtudu.

22 Ya manoh'adah din panudtuduna ti heden inatnan nuntudun dida ya adi umat hinan panudtudun nan mangitudtunduh nan Uldin di Hudyu ti ay ihunay un nabagtuy haadnan muntudu.

23 Ya hin'alina ya nuntu'u' din lala'in na-hehe'pan an wah di,

24 ya inalinay, “Hay atom ay da'mi, Jesus an iNazareth? Dan immali'an mangubah ay da'mi?”

---

* **1:19** Ta"on un nan ngadan an *Jacob* di nitudo' hinan hapit di iGreece hitu mu nibahhaw nan do'ol an translation di English ti intudo'day *James*. Bahaom nan introduction di Liblu an Jacob ta innilaom di gapuna.

Inila' He"a ti He"ay na'ahhamad di ugalinan hennag Apo Dios!”

²⁵ Ya inhingal Jesus an inalinay, “Dindinong'a, ya mala'ah'a enen tagu!”

²⁶ Ya impagalewgew nan nappuhin lennawa din lala'i. Ya unat goh enlotnan nuntu'u' ya nala'ah.

²⁷ Ya manoh'ada din tatagu, ya numbabaggaandan invaliday, “Goh nin di aat te? Un nin balbalu nan itudtudun ten tagu? Ay ihunay un nabagtuy haadna ti ta"on un nan dimunyu ya mandalona ay ya unudonday alyona, at mala'ahda!”

²⁸ Ya nunnaud an niwa'at hinan abablubabluy hidid Galilee nan inulgud nan tataguh aat Jesus.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Dogoh di Tatagu†

(Mat. 8:14-17; Lk. 4:38-41)

²⁹ Unat goh nakak da Jesus hinan himba'an di Hudyu ya immuydah abung da Simon ay Andrew. Ya nitnud goh ay Hiya da Jacob‡ ay John.

³⁰ Ya wah dih nan kamanah inan ahawan Simon an lumahuy odolna, at inhudhudoldan Jesus di aatna ta okod Hiyah atona.

³¹ At immuy hi Jesus ay hiya, ya inodnanay ngamayna, ya binangona. Ya immadaog din dogohna, at induulana nan wan den abung.

³² Ya unat goh nahdom ya nun'iyuydan Jesus an amin din numpundogoh ya din nun'ahu'lungan hi dimunyu.

---

† **1:28** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ‡ **1:29** Bahaom nan footnote di verse 19 ta innilaom di aat ten ngadan.

³³ At na'amung an amin din tatagun den gettaw di abung hi awadan Jesus.

³⁴ At impa'adaog Jesus din do'ol an numbino'ob'on di dogohda, ya nunla'ahna nan do'ol an nun'eh'op an dimunyu. Mu inhingalna ta adina pahapiton din dimunyu ti iniladan Hiyay Alin Pento' Apo Dios, ti adina pohdon un diday mangibaag.

Hay Nuntudtuduwan Jesus ad Galilee
(*Mat. 4:23-25; Lk. 4:42-44*)

³⁵ Hidin nabiggat an Dumingguh timmalanu ya bimmangon hi Jesus, ya nakak enen abung, ya immuy an bimmataan hinan mid tagu ta nunluwalun Apo Dios.

³⁶ Mu la'tot ya immuy da Simon ya nan i'ibbanan nanama' ay Hiya.

³⁷ Ya unat goh inah'upanda ya inaliday, “An amin nan tatagu ya hamahama'on da'a!”

³⁸ Mu tembal Jesus an inalinay, “Mahapul an umuy tu'u goh hinan nehegheggon an babababluy ti mahapul an mun'ul'ulguda' goh ay dida ti hiyaat unna' immali.”

³⁹ Ya lene'od Jesus nan abablubabluy ad Galilee ta nuntudtudu nan ahimbahimba'an di Hudyu, ya nunla'ahna din dimunyun nun'eh'op hinan tatagu.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napalla'
(*Mat. 8:1-4; Lk. 5:12-16*)

---

§ 1:34 Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * 1:39 Nan kalahin di palla' an nitudo' hinan Biblia ya hiyana nan malgom an dogoh di up'up.

⁴⁰ Wada han napalla' an lala'in immuy ay Jesus, ya nunhippiah inayungana, ya inal'alu'nan inalinalinay, “Abulutom ay ni' ya iyadaogmu tun dogoh'u.”

⁴¹ Ya inggohgohan Jesus hiya, at dinapana, ya inalinalinay, “Oo, pohdo', at umadaog'a!”

⁴² Ya himbumagga ya immadaog din dogohna.

⁴³ Ya nunnaudon Jesus an nangipa'anamut ay hiya, mu inhamad inalinalin hiyay,

⁴⁴ “Adim ahan ibaag heten na'at ay he"ah nan udumnan tatagu, mu eka ipattig nan odolmuh nan padi, ya empe'nongmuy onong an din intudun Moses hi aton ta panginnilaan di tatagu an immadaog din dogohmu.”†

⁴⁵ Mu immuy henen lala'in nangulgu'ulgud hi aat Jesus, at nunnaud an niwa'at, ya la'tot ya mid ah ohah babluy hi mabalin hi umayanah adi pannigan di tatagun Hiya ti gunda alulungan Hiyah unda tigon. At immuy nihinah nan lutan mid nunhitu, mu immuyda damdama ay Hiya din tatagun nalpuh nan numbino'ob'on an babluy.

2

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nadahay (Mat. 9:1-8; Lk. 5:17-26)

¹ Naluh nin di hinduminggu ya numbangngad hi Jesus ad Capernaum. Ya nundongol di dimmatngan Jesus hinan abung an gunna ihinan.

² Ya do'ol di tatagun immuy hidi, at na"apnu din abung, ya ta"on hinan way luwal di pantaw ya na"apnu goh. Ya otog di pun'ul'ulgudan Jesus hi Hapit Apo Dios ay dida

---

† **1:44** Lev. 14:1-32.

³ ya waday linala'in nangiyuy hinan nadahay ay Jesus, ya opatdan nangidayun ay Hiya.

⁴ Mu na"apnu nan abung hi tagu, at mid inatdan nangihigup hinan wadan Jesus, at ginuhn-gawda din atap hinan tungul Jesus. Ya unat goh naguhngaw nan atap ya hiyay nangipa'wanda nanguy'uy hidin nadahay.

⁵ Ya unat goh tinnig Jesus henen inatda ya inilanan nidugah di pangulugda, at inalinah din nadahay di, "Mundenol'a, agi', ti na'aliwan di baholmu!"

⁶ Ya wah diday muntudtuduh nan Uldin di Hudyu, ya alyondah nomnomday,

⁷ "Goh heten tagun umat hinay hapitona? Ti na'appuhih nen inatnan adina e'gonan hi Apo Dios ti un anggay hi Apo Dios di mangaliw hi bahol!"

⁸ Ya i'innilan Jesus heden ninomnomda, at hiyanan inalinay, "Goh ta umat hinay nom-nomonyu?"

⁹ Hay inilayuh madadawoh? Nan pangalyan hi, Na'aliwan di baholmu! unu hay pangalyan hi, Tuma'dog'a, ya innalmu nan dayunmu ta umanamut'a!?"

¹⁰ Mu Ha"in an Imbaluy di Tagu ya ipa'adaog'uy dogohna ta panginnilaanyuh anabagtun di haad'uh tun lutan mangaliw hi bahol." At inalinah nan nadahay di,

¹¹ "Tuma'dog'a, ya innalmu nan dayunmu ta umanamut'a."

¹² Ya otag di papannigan din tatagun hiya ya natana'dog, ya innalna din dayuna, ya nakak.

Ya manoh'adan amin, at impabagbagtudah Apo

Dios an inaliday, “Mid ah tintinnigmih umat hina!”

Hay Nangayagan Jesus ay Levi*
(Mat. 9:9-13; Lk. 5:27-32)

¹³ Ya pimmitaw hi Jesus, ya immuy hinan pingit di Lobong an Galilee. Ya na'amungday do'ol hi tatagu, ya intuduwana dida.

¹⁴ Ya unat goh nalpah an nuntudu ya innay-nayuna goh an nundaldallanan, ya tinnignah Levi† an imbaluy Alphaeus an inumbun hinan way upihhinanah pumbayadan hi buwit. Ya inalin Jesus ay hiyay, “Mitnud'an Ha'in.” At timma'dog hi Levi, ya nitnud.

¹⁵ Ya la'tot ya immuy da Jesus an ne"an hi abung Levi. Ya do'olday mun'amung hi buwit ya din nun'abaholan an tagu‡ an mangun'unud ay Jesus. Ya immuyda ni'yibun ay da Jesus ya din intudtuduwana.

¹⁶ Ya wah di goh di udumnah din Pharisees an muntudtuduh nan Uldin. Ya unat goh tinnigdan ne"an hi Jesus hidin nabaholan an tatagu ya hidin mun'amung hi buwit ya inalidah nan intudtuduwan Jesus di, “Anaad ta me"an hi Jesus hinan mun'amung hi buwit ya nan udumna goh an nabaholan an tatagu?”

¹⁷ Ya dengngol Jesus henen inalida, at tembalnan inalinay, “Nan mi'id dogohna ya adina mahapul di duktul ti nan way dogohnay munhapul. Ya Ha'in di umat hinan duktul ti agguya' immalin

---

* **2:12** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **2:14** Hi Matthew di ohan ngadana (Mk. 3:18). ‡ **2:15** Nan puta.

umal'alu' hinan tagun nahamad di ugalina ti nan nabaholan an paddungnay diday mundogoh.”

*Hay Aat di Punlangduan
(Mat. 9:14-15; Lk. 5:33-35)*

¹⁸ Wada han ohan algaw ya nunlangdu din intudtuduwan John an Mumbonyag ya din udumnah nan Pharisees. Ya immuy din udumnah nan tatagun Jesus, ya invaliday, “Din intudtuduwan John ya din Pharisees ya unudunday ugali tu'u ti hin'umu'udduman adida mangan ta unda munluwalun Apo Dios. Mu nan intudtuduwan ya anaad ta adida unudon di ugali tu'u ti mangamangandah abigabigat?”

¹⁹ Ya tembal Jesus an inalinay, “Gulat ta waday mungkasal ya undan munlangdu nan ni'yamung un wan dida nan lala'in malhin? Immannung an mangamangandah un wan dida.

²⁰ Mu udum di algaw ya heden lala'in nalhin ya mipabataan ay dida, at hin'uma"algawan adida mangan ta hiyay panginnilaan hi unda munlungdaya.”

*Hay Nangituduwan Jesus hinan Nun'abhiwan
din Nahhun an Nitudtudu ya nan Balun Mitudtudu
(Mat. 9:16-17; Lk. 5:36-39)*

²¹ Inalin goh Jesus di, “Ulgudo' goh di ohah nipa"el: adiyu itakup di balu an lo'ob hinan dadan an lubung ti itakupyu ay ya mun'ohon, at pa"iona nan nitakupanan lubung, at madoldol nan napa"i.

²² Adiyu goh elhag nan tanaw hinan dadan an lalat an ittuwan di bayah ti atonyu ay at mabughi

nan lalat, ya mitapal nan bayah. At hay pangelhaganyuh nan tanaw ya nan pa'idyamman lalat an ittuwan di bayah.”

Hay Aat di Ngilin an Habadu

(Mat. 12:1-8; Lk. 6:1-5)

²³ Wa han ohan algaw ya ene'wan da Jesus hinan apayapayaw, ya henen algaw ya Habadu an ngilin di Hudyu. Ya otog di pundaldallananda ya nangultud din udumnah nan intudtuduwana ta linu"ibanda, ya inanda.

²⁴ Ya waday udumnah din Pharisees an inali-day, “Anaad ta nan intudtuduwam ya atondah na an un paniaw ay ditu'u ti ngilin an Habadu?”

²⁵ Ya inalin Jesus ay diday, “Dan agguyyu binaha din inat apu tu'un hi David hidin penghana? Ti nunhinaang, ya umat goh hidin ni'yibbana, mu mid ah ononda.

²⁶ At himmigup hi David hidin Tuldan Abung Apo Dios, ya nangan hidin ne'nong ay Apo Dios, ya indatana goh din ni'yibbana, § ya wan paniaw hi onon ti ammuna nan padiy mangan hinan ne'nong. Na'at heteh din hi Abiathar di Nabagtun Padi.”*

²⁷ Ya inalin Jesus goh ay diday, “Manu ay nginilin Apo Dios nan Habadu ya ta way pumhordan nan tatagu, ya bo'on gapu ta algaw an pun'eblayan.

---

§ 2:26 Mi'id alyon nan Old Testament an nitudo' hinan hapit di Hudyu an Hebrew an ne'ononay ni'yibbana, mu hiyah ne damdamay inalinah nan translation di Old Testament an nitudo' hinan hapit di iGreece. * 2:26 I Sam. 21:1-6.

28 At Ha'in an Imbaluy di Tagu ya ta'on un nan ngilin an Habadu ya Ha'in ad pota'."

3

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Na'akke' an Ngamay

(Mat. 12:9-14; Lk. 6:6-11)

¹ Wa goh han ngilin an Habadu ya himmigup hi Jesus hinan himba'an di Hudyu. Ya wah di han tagun na'akke' di ngamayna.

² Ya toto'lon din udumnan tatagu Hiyah unna iyadaog hinan ngilin an Habadu ta hiyay pangidalatandah pangidiklamuandan Hiya.*

³ Mu inilanay ninomnomda, at inalinah din na'akke' di ngamaynay, "Umali'a ta tuma'dog'ah tu."

⁴ Ya inalin Jesus hinan tataguy, "Wa han alyo' ay da'yu ta tobalonyu. Hay inilayuh abuluton di Uldin tu'uh aton hi ngilin an Habadu? Hay maphod di aton, unu hay nappuhi? Ya baliwan di tagu, unu patayon?" Mu aggyuda tembal.

⁵ Ya mabungot hi Jesus hi nanniganah din tatagu, ya munha'it di punnomnomanah aatda ti ngumhaydah mituduwan. Ya nunligguh eden na'akke' di ngamayna, ya inalinay, "Uyadom nan ngamaymu!" Ya unat goh inuyadna ya immadaog an nipaddung hidin oha.

⁶ Ya nakakda din Pharisees enen abung, ya nundapuhdan immuy ni'yamung hidin udumnah

---

* **3:2** Bahaom nan footnote di Mat. 12:10 ta innilaom di ugalidan Hudyuh un way mundogoh hi Habadu.

nan Herodians† an ngadan di oha goh an himpampun, ya hinahapitday atondan mamatoy ay Jesus.

Hay Na'amungan din Tataguh nan Pingit di Lobong

(Mat. 12:15-21; Lk. 6:17-19)

⁷ Nakak da Jesus ya din intudtuduwanan nen babluy ta immuydah nan pingit di Lobong an Galilee. Ya do'olday tatagun nitnud ay Hiya an nalpudah nan Provinciad Galilee,

⁸ ya hinan Provinciad Judea, ya ad Jerusalem an kapitulyuda, ya hinan Provinciad Idumea, ya hinan abablubabluy hi dammang nan Wangwang an Jordan, ya hinan abablubabluy ad Tyre ya ad Sidon. Ya manu ay immuy nan tatagun Jesus ti dengngolday aat di ina'inatnan umipanoh'a.

⁹ Ya nunheglan do'olday tataguh nunli'ub ay Jesus. At inalinah din intudtuduwana ta idadaan-day bangkah ihinana ta adi ipiton nan tatagu Hiya

¹⁰ ti do'ol di impa'adaogna, at hiyaat un an amin din way dogohna ya indulitday odoldan immuy ay Jesus ta way inatdan nanapan Hiya ta umadaogda.

¹¹ Ya wa ay ta tinnig nan nappuhin lennawan nun'eh'op hinan tatagu ya numpunhippidah inayungan Jesus, ya nuntu'u'dan inaliday, "He"ay Imbaluy Apo Dios!"

¹² Ya inhamad Jesus an nummandal ay dida ta adida ibaag di aatna.

---

† **3:6** Bahaom nan footnote di Mat. 22:16 ta innilaom di aat ten himpampun.

Hay Namto'an Jesus hinan Himpulu ta Duwan Apostolesna‡

(Mat. 10:1-4; Lk. 6:12-16)

¹³ Wada han ohan algaw ya nunti'id hi Jesus hinan duntug, ya inayagana nan penhodnan mangunud ay Hiya. Ya unat goh na'amungdah din wadana

¹⁴ ya pento'nay himpulu ta duwan nginadananah apostoles. § Didanay pi'yibbana ta honogona didan umuy muntudtudu,

¹⁵ ya indatnay abalinandan munla'ah hinan dimunyu.

¹⁶ Ya hiya hatuy ngadan nan pento'na: hi Simon (an nginadnana ta hi Peter),

¹⁷ ya dana' Zebedee an da Jacob* ay John (an nginadnan Jesus didah Boanerges an hay ibalinana ya Imbabaluy nan Idul),

¹⁸ ya pento'na goh hi Andrew, ya hi Philip, ya hi Bartholomew, † ya hi Matthew, ‡ ya hi Thomas, ya hi Jacob § (an hina' Alphaeus), ya hi Thaddaeus,* ya hi Simon (an niddum hinan himpampun an ma'alih Zealot†),

¹⁹ ya hi Judas Iscariot (an mangitudun Jesus ta dapopondah udum di algaw).

---

‡ **3:12** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. § **3:14** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*.

* **3:17** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. † **3:18** Unu hi Nathanael (Jn. 1:45). ‡ **3:18** Unu hi Levi (Mk.2:13-17). § **3:18** Bahaom nan footnote di verse 17 ta innilaom di aat ten ngadan. * **3:18** Unu hi Judas an hina' Jacob (Lk. 6:16). † **3:18** Waday pamhoddan mamakak hinan iRome an numpapto' ay didan Hudyu.

Hay Aat Jesus ya hi Satanas
(Mat. 12:22-37; Lk. 11:14-23)

²⁰ Himmigup da Jesus hinan abung, mu do'ol goh di tatagun immuy ay Hiya, at mid aton da Jesus ya din intudtuduwanan mangan.

²¹ Ya unat goh dengngol din tutulang Jesus an inalin din udum an tataguy un mun'angaw hi Jesus at immuydan mangawit ay Hiya.

²² Ya din muntudtuduh nan Uldin an nalpud Jerusalem ya inaliday, "Neh'op ay Jesus hi Beelzebub[‡] an nan ap'apun di dimunyu, at hiyanan abalinanan munla'ah hinan neh'op!"

²³ Mu i'innilan Jesus henen inalida, at inayagana din tatagu, ya inulgudnay nipa"el ta panginilaandah aatna, ya inalinay, "Undan la'ahon Satanas di dimunyuna goh? Ti diday nilammung hi hakupna!

²⁴ Ya gulat ta nan himpangili ta mumpapatoyda nan tataguh di at mapa"i danen himpangili!

²⁵ Ya umat goh hinan hina"ama ti gulat ta mumpapatoyda at la'tot ya madughayda, ya nun-hihiyan danen hina"ama!

²⁶ Ya umat goh hinay aat di hakup Satanas ti gulat ta la'ahon Satanas di dimunyuna goh at la'tot ya numpapatoyda, ya mapa"i nan hakup Satanas! Mu adida ahan aton di umat hina.

²⁷ Gulat ta waday mamhod an mangakaw hi gina'un nan mabi'ah an lala'i ya hay mahhun hi aton nan mangakaw ya bobodonah mahhun henen mabi'ah an lala'i ta way atonan mangngal hinan gina'una.

[‡] **3:22** Bahaom nan footnote di Mat. 12:24 ta innilaom di aat ten ngadan Satanas.

28 Nomnomonyuh te: an amin di bahol di tatagu ya nan pamihulandan Apo Dios ya aliwan Apo Dios hanah unda muntutuyu.

29 Mu nan mamihul hinan Na'abuniyanan an Lennawa ya adi al'alliwan Apo Dios ti nan umat hinan bahol ya adi ahan ma'al'alliwan ta nangamung.”

30 Ya manu ay inalin Jesus hene ti nan nangalyandah un waday nihi'lung hi nappuhin lennawan Hiya.

*Hay Ommod ya A'agin Jesus
(Mat. 12:46-50; Lk. 8:19-21)*

31 Ototog di pun'ul'ulgudan Jesus ya nidadong hi inana ya din a'aginan linala'ih[§] nan wadana, ya timma'dogdah nan gettaw, ya hennagday umuy mangayag ay Hiya.

32 Ya inalin din tatagun numpangabun an nunli'ub ay Hiyay, “Wah dih inam ya nan a'agim an pa'ayag da'a!”

33 Ya inalinay, “Undan anggay didah a'agi' ya hi ina?”

34 Ya intigawnah din tatagun nali'ub, ya inalinay, “Dida hatu goh di a'agi' ya o'ommod'u!”

35 Ti nan mangat hi pohdon Apo Dios ya diday a'agi', ya diday ommod'u!”

4

---

§ 3:31 Nibaag di ngadandah nan Mk. 6:3.

Hay Numbino'ob'on an Nipa"el an Intudun Jesus hinan Tatagu*
(Mat. 13:1-2)

¹ Wa goh han ohan algaw ya nuntudtudu goh hi Jesus hinan pingit di Lobong an Galilee. Ya do'odo'ol ahan di tatagun na'amung an nunle'woh ay Hiyan mamhod an mundongol hinan ulgudona, at immuy hi Jesus hinan bangka, ya inumbun hidi.† Ya timma'dog din tataguh nan pingit di lobong.

² Ya do'ol di inulgudnah nipa"el, ya hana nan ulgud di nanudtudunah nan tatagu.

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nunhabuag hi Oho'
(Mat. 13:3-9; Lk. 8:4-8)

³ At inalinay, “Donglonyuh ten ulgudo': Waday immuy an nunhabuag hinan oho'.

⁴ Ya hidin nangihabuagnah din oho' ya waday nagah hinan dalan, ya immuy din hamuti, ya nunhobatdah den oho'.

⁵ Ya din udum ya nagah hinan lutan nipa'pa' hinan batu, at ag'aga ya himmangaw.

⁶ Mu unat goh naptangan ya nalyaw ti mid aton di lamutnan lumhod.

⁷ Ya din udum ya nagah hinan way himmangawan di hubit, at na'ipit, ya mi'id bungada.

⁸ Mu din udum ya nagahdah nan way lo'eh an luta. Ya unat goh himmangawda ya malubongda, ya maphod di bimmungaanda. At waday

---

* **4:** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **4:1** Manu ay inumbun hi Jesus ti hiyah ne aat di aton nan Hudyun muntudtudu.

niyoh'ohay bungana, ya waday do'do'ol di bungana, ya waday mamyog di bungana.”

⁹ Ya inalin goh Jesus di, “Hay mahapul ya ihamadyun nomnomon henen inulgud'u!”

*Hay Dumalat ta nan Nipa"el di Inulgud Jesus
(Mat. 13:10-17; Lk. 8:9-10)*

¹⁰ Ya unat goh nun'akak din do'ol an tatagu ya hinanhanan din intudtuduwana ya din udum an na'angang ay Hiyay ibalanan nan inulgudnan nipa"el.

¹¹ Ya inalin Jesus ay diday, “Manu ay hay nipa"el panudtudu' ya ta da'yun mangunud ya anggay di manginnilah aat di Pumpapto'an Apo Dios an aggyu nipa'in'innilah engganad ugwan. Mu hanan udumnan tatagu ya hay panudtudu' ya nan nipa"el

¹² ti ta"on hi unda
tigotigon di ato'ato' mu adida ma'awatan,
ya ta"on hi unda donglodonglon mu
adida pa"innilah aatna.

Ti gulat ta innilaonda at mid mapto' ya muntutuyuda,
at mahapul an aliwan Apo Dios nan ina'inatdan nun'appuhi.”[‡]

*Hay Ibalinan nan Nipa"el an Hay Aat di
Munhabuag hi Oho'*

(Mat. 13:18-23; Lk. 8:11-15)

¹³ Inalin Jesus hinan ni'hapit ay Hiyay, “Undan aggyuyu na'awatan nan inulgud'un aat di mun'oho'? At hay atonyu mah an manginnilah udumnan ul'ulgudo' an nipa"el?

[‡] 4:12 Isa. 6:9-10.

14 Hay nipa"elan nan nunhabuag hi oho' ya hiyah ne nan umuy mangipa'innilah nan Hapit Apo Dios.

15 Ya nan dalan an natoptop an nagahan di udumnah nan oho' ya ay ihunay un nomnom di tagu. Ti unat goh donglonda nan Hapit Apo Dios mu umuy hi Satanas ta ipa'aliwna nan dengngolda.

16 Ya nan lutan nipa'pa' hinan batu an nagahan di udumnan oho' ya ay ihunay un nomnom di tagun nangngol hi Hapit Apo Dios ti unat goh dengngolda ya mun'am'amlongda.

17 Mu agguy nihamad di pangulugda ti unat goh waday itang hi ligatda an dumalat nan kimmuluganda ya din'ugdaat goh.

18 Ya din udumnan nagah hinan way nun'ahlo'an hi hubit ya ay ihunay didana nan nangngol hinan Hapit Apo Dios,

19 mu inganuyda ti dumalat nan numanomnommandah tun ma'ma'at hitun luta an nan uma'amnawandan umadangyan, ya nan uma'amnawandah nan udum an gina'uh tun luta, ya na'ameh din Hapit an dengngolda, at paddungnay mi'id di bungada.

20 Mu din oho' an nagah hinan lo'eh an luta ya ay ihunay un nomnom di tagun nangngol hinan Hapit Apo Dios ti abulutonda, ya inunudda. At waday nahamad di pangatna, ya na'ahhamad hi udum, ya nidugah an na'ahhamad hi udum.”

*Hay Nipa"el an Hay Aat nan Dilag
(Lk. 8:16-18)*

21 Intuluy Jesus an nun'ulgud hi nipa"el an inalinay, “Tolgan ay nan taguy dilag ya adina hanian unu ipa'ayudu' hinan kama ti unna ipattu'.

22 Ya umat goh hinay aat tu'un amin an tatagu ti awni ta udum hi algaw at ma'innila mahkay di ina'inat tu'u an ta"on un nipo"oy ad ugwan.

23 At hay mahapul ya ihamadyun nomnomon heten inulgud'u!”

24 Ya inalin goh Jesus ay diday, “Ihamadyun donglon ya unudon heten itudu' ay da'yu, ti umat ay hinay atonyu at ma'ud'udman di inilayu.

25 Ti nan tagun mangunud hinan maphod an nitudun hiya ya ma'udman di inilana, mu nan tagun adi mangunud hinan maphod an nitudun hiya at ta"on un nan itang an inilana ya mipa'aliw ay hiya.”

Hay Nipa"el hi Aat di Oho' an Hemme'on

26 Nun'ulgud goh hi Jesus hi ohah nipa"el an inalinay, “Hay aat di Pumpapto'an Apo Dios ya umat hinan tagun immuy nuntanom.

27 Ya palpaliwan ya naluh di atnay algaw ya himmangaw din intanomna. Mu aggyuy inilan nen nangitanom di aat di himmangawana.

28 Mu nan lutay mangipatubu ya mangipabun-gah nan nitanom. Hay mahhun ya pumngol, ya un bumuhbuh, ya un mahkay matong.

29 Ya unat goh natong ya hiyah ne gutudnah pangngalan nan tagu.”

*Hay Nipa"el hi Aat di Oho' an Pa"it'ittang
(Mat. 13:31-32; Lk. 13:18-19)*

30 Inalin goh Jesus di, “Hay udum hi pangipad-dungan tu'uh nan Pumpapto'an Apo Dios?

31 Hay ipaddungana ya nan pa"it'ittang ahan an oho' an ma'alih mustard[§] an itanomyuh nan galdenyu.

32 Mu itanomyu ay ya humangaw, ya ongol ahan ya un nan udumnan nitanom hinan galdenyu. Ya manalhalegagay hapangna an hiyay pun'agabanan nan hamuti.”

33 Nan numbino'ob'on an ulgud an nipa"el di hiyay nanudtudun Jesus hinan tatagu an nan inilanan ma'awatanda.

34 Ya agguy nun'ul'ulgud hi un bo'on hay nipa"el di ulgudona, ya wa ay ta un anggay da Jesus ya nan intudtuduwana ya imbaagnay ibalanan din numbino'ob'on an ulgud an inulgudna.

Hay Nangipadinngan Jesus hinan Puo*
(Mat. 8:23-27; Lk. 8:22-25)

35 Heden algaw hi napuyaw ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Mumbangka tu'u ta umuy tu'uh dammang tun lobong.”

36 At nunlugandah din inumbunanan bangka ta tinaynanda din tatagu. Mu nangunud goh din udumnan tatagun nunlugandah din udumnan bangka.

37 Ya himbumagga ya enlotnan pimmuo', ya nahuyatan din bangka, at na'uy an mapnu.

38 Mu wah Jesus hinan utdu' din bangkan numpupungan an nonollo'.

---

§ 4:31 Nan mustard ya ohan munlangta (unu yellow) an kalahin di paktiw an mumpait, ya nan meho' ya pa"it'ittang an oho' ad Israel (mu waday pa"it'ittang an oho' hinan udum an nasyon, at bo'on hiyay pa"it'ittang an oho' an wah tun luta). * 4:34 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundonglan Jesus.

Ya immuy din intudtuduwanan Hiya ta binangonda an inaliday, “Apu, undan mid elam an ten munlonong tu'u?”

³⁹ Ya bimmangon, ya inhingalna nan puo' ya dalluyun an inalinay, “Duminong ayu!” At dimminongda an mi'id al'ali.

⁴⁰ Ya inalin Jesus ay diday, “Anaad ta tuma'ot ayu? Undan mi'id ah pangulugyu?”

⁴¹ Ya nidugah an manoh'adan amin, ya way ohaan inaliday, “Ngadan di atagun te udot han tagun ta"on un nan puo' ya dalluyun ya unudonday alyona?”

5

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Neh'op an Dimun-yuh nan Lala'i

(Mat. 8:28-34; Lk. 8:26-39)

¹ Dimmatong da Jesus hinan dammang nan lobong hinan babluy ad Gadera.*

² Ya unat goh limmahun hi Jesus hinan bangka ya dinamuna han lala'in nalpuh nan lubu'. Ya waday nihu'lung hi nappuhin lennawan hiya,

³ ya hidih nan wadan di lubu' di ihihinnana, ya adida pa'abbobod ay hiya an ta"on hi unda bangkilingan.

⁴ Ti hin'umu'udduman binangkilinganday ngamayna ya hu'ina, mu pumpogtangna damdama, at mi'id di abalinandan mangipa'ud ay hiya ti nidugah di amabi'ahna.

---

* **5:1** Hiyah ne babluy hi awadan nan do'ol an Hentil, at hiyaat un waday babuyda.

5 Ya abigabigat ya amahdomahdoman limane'le'od hinan way lubu' ya hinan aduntuduntug, ya timmu'utu'u', ya gunna alan di batuan inyuge'ugehnah odolna.

6 Ya unat goh inamangnah Jesus ya timmagtag an immuy ay Hiya, ya nunhippiah inayungana.

7-8 Ya inalin Jesus ay hiyay, "He"an neh'op ya mala'ah'ah nan lala'in neh'opam!"

Ya init'u'nan nangalih, "He"a, Jesus an Imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu, hay atom ay ha'in? Ihapatam ay Apo Dios ta adia' paligaton!"

9 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Ibaagmuy ngadanmu."

Ya inalinay, "Hay ngadan'u ya hi Do'ol ti do'ol amin nihu'lung!"

10 Ya intugtugan nen lala'in nangal'alu' ay Jesus ta adina pakakon didan nun'appuhin lennawan den babluy.

11 Ya wah diday do'ol hi babuy an munhu'ay hinan duntug ta manganapdah ononda.

12 At inal'alu' nan nun'appuhin lennawah Jesus ta ipihu'lungna didah nan babuy.

13 Ya inabulutna, at nun'ala'ahda din nun'appuhin lennawa enen lala'i, ya hennagna didah din babuy. Ya numpunyapyappahanda din duway libu nin an babuy ta immuydah nan lobong, at nun'iloblobda.

14 Ya unat goh tinnig din mun'adug hi babuy henen na'at ya limmayawda, ya immuydah nan abablubabluy an mangulgud enen na'at. Ya numpapanguy din tatagun mannig eden na'at.

15 Ya unat goh dimmatongda din tataguh din wadan da Jesus ya tinnigdan inum'umbun

heden tagun nala'ahan din nappuhin lennawa, ya nalubungan, ya pinumhod di nomnomna. At timma'otda.

¹⁶ Ya inulgud din nannig enen na'at hinan tataguy aat di na'at enen lala'in nahe'pan ya din na'at hidin do'ol an babuy.

¹⁷ Ya inal'alu' nan tataguh Jesus ta taynana nan babluyda.

¹⁸ At nunlugan da Jesus hinan bangka ta makakda, ya inal'alu' din tagun nala'ahan di nappuhin lennawah Jesus ta mi'yuy ay Hiya.

¹⁹ Mu inalin Jesus ay hiyay, “Adi'a mitnud ta un'aat mumbangngad hi abungyu ta ulgudom ay da'yun hina"aman amin din inat Apo Dios ay he" a ya nan aat di gohgohna.”

²⁰ At immuy mah heden lala'ih nan babluy ad Decapolis† an mangul'ulgud an amin hinan inat Jesus ay hiya, ya manoh'an amin din nangngol eden inulgudna.

*Hay Nummahuan Jesus hinan Imbaluy Jairus
ya nan Nanapah Lupit di Lubungna‡*

(Mat. 9:18-26; Lk. 8:40-56)

²¹ Unat goh bimmad'ang da Jesus hinan dammang den lobong ya dimma'aldah nan pingitna, ya do'olday tatagun na'amung an nunli'ub ay Hiya.

---

† **5:20** Hay ibalanan ten babluy an mungngadan hi Decapolis ya *Himpulun Babluy* ti waday himpulun siudad hidi, ya anggay nan Hentil di numpunhituh di. ‡ **5:20** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

22 Ya immuy ay Jesus han tagun hi Jairus di ngadana an ap'apuh nan himba'an di Hudyu. Ya nunhippiah inayungana,

23 ya inhamadna ahan an nangal'alu' ay Hiyan inalinay, “Han imbaluy'un ung'ungngan babai ya magadyuh an matoy! Adya ni' umuyta ta dapoom at inila' an umadaog!”

24 At inabulut Jesus ta nuntunuddan immuy. Ya do'ol goh di tatagun nangunud ay dida an alulunganda Hiya.

25 Ya wah di goh ay dida han babain himpulu ta duway tawon hi adi atdu'an di dalah bumuhu' hi odolna.

26 Ya impuhnan amin di pihhunah numpa'agahanah nan do'ol an duktul, mu mi'id ah ohah nangipa'adaog ti un at goh namama.

27 Ya dengngolnan do'ol di abalanan Jesus, at immuy nebnog ay Hiyah nan way do'ol an tatagu, ya dinapanay lupit di lubungna

28 ti inalinah nomnomnay, “Ammunay lubungnah dapoo', at umadaog tun dogoh'u.”

29 Ya himbumagga ya inilanan immadaog din dogohna ti natdu' din dalan bumuhu' hi odolna.

30 Ya enelan Jesus an waday badang an nalpuh odolna, at nunhiggung hinan do'ol an tatagu, ya inalinay, “Goh henen nanapah lubung'u?”

31 Ya inalin din intudtuduwanan Hiyay, “Alulungan da'ah nan do'ol an tatagu, at gun da'a dapoon, at goh ta ibagam hi un way nanapan He”a?”

32 Mu limmanigguligguh damdamah Jesus ta tigona din nanapan Hiya.

33 Ya unat goh inilan den babain immadaog din dogohna ya immuy hi wadan Jesus, ya wim-mogwogwog, ya nunhippih inayungana, ya imbaagnan amin di na'at ay hiya.

34 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Agi', immadaog nan dogohmu ti dumalat nan pangulugmu! At umanamut'a an malenggop ti adi mipidpidwa din dogohmu.”

35 Ya otag di punhaphapitan Jesus ya waday nidatong an linala'in nalpuh abung Jairus. Ya inalidan Jairus di, “Adim itnud han Muntudtudu ti natoy din imbaluymu.”

36 Mu agguy inabulut Jesus henen inalida, at inalinan Jairus di, “Adim nomnomon henen na'at enen imbaluymu, mu unmuat kulugon an tumagu.”

37 Ya agguy inabulut Jesus din udumnan tatagun mitnud ay Hiya, an anggay da Peter, ya hi Jacob,§ ya nan agin Jacob an hi John.

38 Ya unat goh immatamdah abung nen upihyal an hi Jairus ya tinnig Jesus an mid potot' di aton din tatagu ti waday ahikikila ya ahi'e'ebel.

39 Ya unat goh himmigup da Jesus ya inalinan diday, “Anaad ta humelhel ayu ya ahikikila ayu? Henen ung'ungnga ya agguy natoy ti un nolo!”

40 Ya ma'akikkidan nen inalina ti iniladan natoy.

Mu nun'ipapitaw Jesus dida, ya initnudnay o'ommod nen ung'ungnga ya din tulun intudtuduwana ta himmigupdah nan kuwaltun awadan din unga.

---

§ 5:37 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

41 Ya inodnan Jesus di ngamayna, ya inalinay, “Talitha koum!” (ya hay ibalanan neh hapit tu’u ya, “Ingngi, bumangon’a!”)

42 Ya himbumagga ya timmagu, at natana’dog, ya dimmalan. Henen unga ya himpulu ta duway tawona nin. Ya nunheglay amanoh’aandah din tinnigdan na’at.

43 Ya minandalna dida ta adida ibabbaag hinan udumnan tataguh nen na’at, ya inalina goh di, “Panganonyuh ten ung’ungnga.”

6

Hay Agguy Nangunudan nan iNazareth ay Jesus

(Mat. 13:53-58)

1 Nakak da Jesus ya din intudtuduwana ta numbanggaddah nan ni’babluyanad Nazareth.

2 Ya unat goh ngilin an Habadu ya immuy nuntudtuduh din himba’an di Hudyu. Ya do’olday tatagun wah di an nangngol hidin inulgudna, ya manoh’adah nan panudtuduna, ya inaliday, “Hay nangitudun Hiya udot enen inilana? Anaad ta nala’eng ya abalananan mangat hi umipanoh’a?”

3 Undan bo’on Hiya din imbaluy di karpentero an imbaluy Mary, ya hi agin da Jacob* ay Joseph, ya hi Judas, ya hi Simon? Kan ya wah tu goh nan a’aginan binabain ni’hituh tu!” Ya binohol nan ni’babluyana Hiya ti agguyda kinulug hi un waday haadna.

4 Ya inalin Jesus ay diday, “Nan propeta ya an amin di umuyna punle’le’dan ya e’gonan nan

---

* **6:3** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

tatagu hiya, mu anggay di ni'babluyana, ya nan tutulangna, ya didan hina"amay adi mange'gon ay hiya.”

⁵ At hiyah ne dumalat ya agguyna mahkay inat di do'ol an umipano'h'ah di ti hay inatna ya anggay ya unna dinapay udumnah nan way dogohna ta impa'adaogna dida, mu nahnotda.

⁶ Ya manoh'ah Jesus hinan aatda ti mi'id pangu-lugda.

Hay Namaalan Jesus hinan Himpulu ta Duwan Intudtuduwana†

(Mat. 10:1-42; Lk. 9:12-16)

Immuy da Jesus an nunle'le'od hinan babab-babluy an gun nuntudtudu.

⁷ Ya wada han hin'algaw ya inayagan Jesus din himpulu ta duwan intudtuduwana, ya hinindudwana didan hennag an immuy nuntudtudu, ya indatnay haadda ta ologdan munla'ah hinan nun'eh'op an nun'appuhin lennawa.

⁸ Ya inalinan diday, “Mangiw'iwadya ayun mumbaat, at adiyu odnan di gina'uyu, ya ononyu, ya pihhuyu an ammunay hul'udyuh odnanyu.

⁹ Ya munhapatus ayu, ya un ohay ilubungyu ya ammuna.

¹⁰ Ya wa ay ta umuy ayuh nan babluy ya mihina ayuh abung di mangayag ay da'yu ta engganay unyu taynan henen babluy.

¹¹ Ya wa ay ta umuy ayuh nan ohan babluy ta adi da'yu ayagan ya adi da'yu donglon ya pu'pu'onuyuy hupu' hi hu'iyuh nan akakanyun nen

---

† **6:6** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundonglan Jesus.

babluy ta panginnilaanda an hiyah ne padan ay dida.”

¹² At tinaynandah Jesus ta immuydan nuntudtuduh nan tatagu, ya hay intududa ya mahapul an du'gon nan tataguy baholda ta way atondan mabaliwan.

¹³ Ya nunla'ahday do'ol an neh'op hinan tatagu, ya innalday danum an lana, ya nun'ilamuhdah nan way dogohna, at numpanga'adaogda.

Hay Natayan John an Mumbonyag[‡]
(Mat. 14:1-12; Lk. 3:18-20; 9:7-9)

¹⁴ Dengngol Herod§ an alid Galilee an amin din ina'inat Jesus ti nundongol di aatnah nan himpangpangili. Inalin din udum an tataguy, “Manu ay abalinan Jesus an mangat hi umipanoh'a ti Hiyah John an Mumbonyag an un namahuan.”

¹⁵ Ya din udumna ya invaliday, “Hiyah Elijah.” Ya din udum ya invaliday, “Hiya ya propeta an umat hidin propetah din penghana.”

¹⁶ Ya unat goh dengngol Herod nan inulgudda ya inalinay, “Hiyah John an Mumbonyag an din impaputul'uy uluna!”

¹⁷⁻¹⁸ Ya manu ay inat Herod ti nan gun nangalyan John ay hiya an adi abuluton Apo Dios di pangiyahawaanan Herodias an ahawan han aginan hi Philip! At hiyanan binum'on hi Herod,

---

[‡] **6:13** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.   **§ 6:14** Hi Herod Antipas ya impapto'nay duwan provincia an ad Galilee ya ad Perea hidin 4 B.C. ta engganah din 39 A.D., ya hiyay ma'alih Tetrarch (bahaom nan footnote di Mat. 14:1 ta innilaom di aatna).

ya nunhonag hi immuy an nangngal ay John, ya impabobodna, ya impibaludna.

¹⁹ Ya ta"on hi Herodias ya waday boholan John, at hiyanan pepenhodnan mapatoy hiya. Mu mid inatnan nangipapatoy

²⁰ ti ene'gonan Herod hi John, ya inilanan maphod di ugalina, ya hiya ya tagun Apo Dios, at hiyanan binaliwana hiya. Ya gunna dengngol din itudtudun John an ta"on un hin'umu'udduman hiyay dumalat hi pun'od'oddana, mu pohpohdona damdaman donglon nan itudtuduna.

²¹ Ya la'tot ya nadatngan nan algaw an hohoddon Herodias ti heden algaw ya gutudnah punnomnoman Herod hinan nitungawana, at nundadaandah do'ol an ma'an ta na'amungda din nun'abagtuy haaddan u'upihyalna, ya din a'ap'apun di tindaluna, ya din udumna goh an ma'al'alinalin tatagud Galilee ta mi'yamlongdan hiya.

²² Ya unat goh nanayaw din mumbalbalahang an imbaluy Herodias ya impadenolnah Herod ya din bihhitan na'amung. At inalin din Alin hi Herod hinan balahang di, "Ibagam di malgom hi pohdom, at idat'un he"a."

²³ Ya intulagnan nen nanayaw an inalinay, "Malgom di alyom hi pohdom at idat'u an ta"on hi un nan godwan di hakup tun pumpapto'a!"

²⁴ Ya immuy henen balahang ay inanan hi Herodias, ya inalinay, "Ngadan nin di ibaga' ay Herod hi pohdo' hi idatna?"

Ya inalin inanay, "Hay ulun John an Mumbonyag!"

²⁵ Ya nabanangngad hinan Alin hi Herod, ya inalinay, "Hay ulun John an Mumbonyag di pohdo'

hi idatmun ha"in ad ugwan an mittuh nan duyu.”

²⁶ Ya nunheglay tutuyun nan alih din inalina, mu mahapul an unudona ti intulagnah din ado'ol di tatagun na'amung.

²⁷ At nunnaudonan minandal nan baalna ta putulanday ulun John ya inyuyda. At immuy din baalnah nan baludan, ya pinutulanay ulun John,

²⁸ ya inyuydan nittuh nan duyu. Ya unat goh indat Herod hinan balahang ya inyuyda indat ay inanan hi Herodias.

²⁹ Ya unat goh dengngol din intudtuduan John din na'at ya immuyda innal din odol John ta inyuyda inlubu'.

Hay Namanganan Jesus hinan Lemay Libun Tatagu*

(Mat. 14:13-21; Lk. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Numbangngad din nahnag an ma'alih a'apostoles ay Jesus an nalpudah nan immuyda nuntudtuduan ta middumda goh ay Hiya, ya inulguddan amin ay Hiyay aat di ina'inatda ya nan intudtududa.

³¹ Ya do'olday tatagun pumanopolloh an pumitawday udumna ya humigupday udumna, at mid inat da Jesus an nangat hinan pohdonda an ta'on nan angananda. At inalin Jesus hinan intudtuduanay, “Ma ayu ta umuy tu'u miyohha ta way aton tu'un mun'ebly hi na'amtang.”

³² At immuydah nan way lobong an nunlugandah nan bangka, ya immuyda niyohhah nan lugal an mid di tagu.

---

* **6:29** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

³³ Mu unat goh tinnig din do'ol an tataguy nakakan da Jesus ya inimmatunanda dida, at an amin din tataguh nan abablubabluy ya nakakda ta inunuddah Jesus. Mu inlikawda ti nan lutay nange'wanda, at bimmani'bi"ahanda, at hiyaat un diday nahun an dimmatong ya un da Jesus.

³⁴ Ya unat goh dimmatong da Jesus ya limmahundah din bangka, ya tinnigna din tatagun na'amung, ya ongol di homo'nan dida ti umatdah nan kalnilun mid mangipahtul ay dida. Ya numbino'ob'on di intudtudunan dida.

³⁵ Ya unat goh napuyaw ya immuy din intudtuduwanan Hiya, ya inalay, "Mi'id nunhituh tu, at akkay mahdoman tun tatagun ninitnud ay ditu'u!"

³⁶ At payom dida ta adida maladaw an umuy hinan nun'ehegon an bababbabluy ta way luma'uandah ononda."

³⁷ Mu inalin Jesus ay diday, "Adi mahapul an makakda ti da'yuy mangidat hi ononda."

Ya inalin din intudtuduwanay, "Oo, mu hay pangngalanmi mah? Ti gulat ta la'uanmi at do'ol di pihhuh mahapul hi mila'uh mun'olog hi ononda!"

³⁸ Ya inalin Jesus ay diday, "Atnay tinapay hi wah nan tatagu? Ekayu tigon."

Ya unat goh tinnigda nan wah di ya numbangn-gadda, ya inalay, "Waday lemah tinapay ya han duwan ekan."

³⁹ Ya inalinah din intudtuduwanay, "Alyonyu ta malahhilahhindan umbun hinan way holo'."

⁴⁰ At inumbunda din tatagu ta waday hinggagahut di ohay pampun, ya hinnanabongleda goh di udumnan nalammung an inumbun.

⁴¹ Ya innal Jesus din leman tinapay ya din duwan ekan, ya intangadnad abuniyan, ya endenolnan Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnah din intudtuduwana ta impiyapongdah din tatagu. Ya ginogodwana goh din duwan ekan, ya impiwanahnan amin ay dida.

⁴² At nangandan amin, ya nun'abhugda.

⁴³ Ya inamungday na'angang, ya himpulu ta duway bahkit hi napnuh tinapay ya nan ekan.

⁴⁴ Ya hay uyap di linala'in nangan ya lemay libu.

*Hay Nanalanan Jesus hinan Tu'yap di Danum†
(Mat. 14:22-33; Jn. 6:15-21)*

⁴⁵ Un ahan nalpah hanan na'at ya nunhonag Jesus din intudtuduwana ta munlugandah nan bangka ta mahhundan umuy ad Bethsaida. Ya nataynan hi Jesus ta nun'ipa'anamutna din tatagu.

⁴⁶ Ya unat goh nakak din tatagu ya immuy hi Jesus an nun'ohhah buludnan nunluwalun Apo Dios.

⁴⁷ Ya unat goh wan na'uy an mahdom ya wah dih nan gagwan di lobong din intudtuduwana, mu wagwah dih Jesus hinan buludnan nun'ohha.

⁴⁸ Ya tinnig Jesus din intudtuduwanan mid ologdan mangipa'uy hidin bangka ti waday puo' an ibangngabangngadna dida. Ya unat goh timmalanu ya dinalan Jesus nan tu'yap di danum ta umuy hi wadanda. Ya unat goh wan lauhana dida

---

† **6:44** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

⁴⁹ ya tinnigda Hiyan mundaldallanan hinan tu'yap di danum, ya timma'otda, at pinumkawda ti inalay un banig

⁵⁰ ti wimmogwogdah ta'otdan amin hinan tin-nigda.

Ya nahannapit hi Jesus ay didan inalinay, “Adi ayu tuma'ot ti Ha'in, at mid al'alín da'yu!”

⁵¹ Ya immuy hi Jesus an ni'lugan hinan bangkan nunlугanan nan intudtuduwana, ya namahngan din puo' mahkay.

Ya nidugah di amanoh'aandah nan na'at, ya mid potó' di punnomnomandah aatna

⁵² ti ta'on un nan nangipado'olan Jesus hinan tinapay mu mid inilada damdamah aat Jesus an paddungnay immodhol di nomnomda.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Way Dogohnan Tatagud Gennesaret

(Mat. 14:31-36)

⁵³ Unat goh dimmatong da Jesus hinan dammangnad Gennesaret ya inhebodda din bangka.

⁵⁴ Ya unat goh limmahunda ya inimmatunan din tataguh Jesus.

⁵⁵⁻⁵⁶ At intagtagdan immuy an amin hinan abablubabluy ta inayaganda din way dogohna ta nun'iyattangdan inyuy ay Jesus. Ya an amin din inaya'ayan Jesus ya wa ay ta dengngol nan tataguan Hiyay pangiyayandah nan way dogohna. Ya ta'on un din it'ittang an babluy unu din ongol an babluy ya inyuyda din way dogohna ta impalo'dah nan pummalkaduan. Ya inal'alu'da Hiya ta abulutonay umadaoganda an ta'on hi

unda dapoon di lupit di lubungna ya anggay. At an amin din nanapan Hiya ya immadaogda.

7

Hay Aat di Intudun din Tataguh Penghana (Mat. 15:1-9)

¹ Nalpud Jerusalem din udumnan Pharisees ya din muntudtuduh nan Uldin di Hudyu ta immuydan Jesus.

² Ya tinnigday inat di udumnah din intudtuduwana an agguyda inunud din ugalin di Hudyu an hay aat di atondan mun'ihu ya unda mangan.

³ (Ti nan Pharisees ya an amin din udumna goh an Hudyu ya unudonday intudun din o'ommoddah din penghana, at hay atonda ya unda mangan ya unudonday ugalidah aat di pun'ihuan.

⁴ Ya gulat goh ta umanamutdan malpuh nan malkadu* ya mun'ihudah mahhun ya unda mangan. Ya unudonda goh di niyuldin an hay aat di pangulahan hi howo', ya banga, ya duyun gumo'. Ya ihna goh di udumnah numbino'ob'on an uldindah umat hina.)

⁵ Ya inalin din Pharisees ya din muntudtuduh nan Uldin ay Jesus di, “Anaad ta nan intudtuduwam ya adida unudon din intudun din a'apu tu'uh penghana an aat di aton tu'un mun'ihu ya un tu'u mangan?”

---

* **7:4** Kinulug nan Hudyu an hay malkaduy awadan nan adi maleneh an tatagu ti mid mapto' ya ihnay agguy nun'ihuh di, ya iyal'allanah unda wada nan Hentil hidi.

6 Ya inalin Jesus ay diday, “Immannung din impa'innilan din propetan hi Isaiiah hi aatyu ti munlayah ayu! Ti inalinay,

Un hay hapit daten tatagu' ya anggay di pange'gonandan Ha"in,
mu bo'on Ha"in di makulug hi nom-nomondah unudonda.

7 Mid hulbin di pundayawandan Ha"in ti malpuh nomnomday imandaldah nan tatagu,

ya alyonday un Ha"in di ad tugun, mu bo'on!”†

8 Ya inalin goh Jesus ay diday, “Unyuat goh du'gon nan Tugun Apo Dios ta nan itudun di tagun impaboltan din a'apuyuh penghanay hiyaat goh di ihamhamadyun unudon!”

9 Ya innaynayun Jesus an himmapit an inalinan diday, “Nala'eng ayun man'ug hinan Uldin Apo Dios ta way atonyun mangat hinan itudtuduyun impaboltan din a'apuyuh penghana!

10 Ti hay intugun Moses ya inalinay, Mahapul an e'gonanyu nan o'ommodyu,‡ ya inalina goh di, Adya hapitonyuy anappuhin di aat di o'ommodyu ya hay mahapul ya mapatoy ayu.§

11 Mu da'yu ya nob'on di ituduyu ti alyonyuy, Ta'on hi un adi idat hinan o'ommod di ibaddang ay didah un hi Apo Dios di nangetbalan!

12 Ti hay pohdonyu ya ta adida badangan nan o'ommodda.

13 Mu hay immannung ya din'ugyuy Hapit Apo Dios an dumalat enen tudtuduyun

---

† 7:7 Isa. 29:13. ‡ 7:10 Ex. 20:12; Deut. 5:16. § 7:10 Ex. 21:17; Lev. 20:9.

binoltanyuh din a'apuyuh penghana. Ya do'ol di numbino'ob'on goh hi umat hinah nan ato'atonyu.”

Hay Pumuhih Ugali
(Mat. 5:10-20)

¹⁴ Inayagan Jesus goh din tatagu ta immuydan Hiya, ya inalinan diday, “Da'yun amin ya donglonyuh te ta ma'awatanyu!

¹⁵ Bo'on hay ma'u'mun hi timid di pumuhih ugali ti hay malpuh nomnom.

¹⁶ At mahapul an ihamadyun nomnomon nan inali'!”*

¹⁷ Ya unat goh tinaynan Jesus din tatagu ya immuy hinan abung. Ya nangunud din in-tudtuduwana, ya hinanhanandan Jesus di aat din inulgudnan nipa"el.

¹⁸ Ya tembal Jesus an inalinalay, “Uya'a ya adiyu ma'awatan di aatna an un ayu umat hinan udumanan mid inilada? Undan aggyuyu inila an nan ma'u'mun hi timid ya bo'on hiyay pumuhih ugali

¹⁹ ti bo'on hay nomnom di umayana ti hay putu, at la'tot ya bimmuhu'.” (Hay itudun nen inalin Jesus ya an amin di numbino'ob'on an ma'an ya adi mapaniaw.)

²⁰ Ya inalina goh di, “Hay malpuh nomnom di pumuhih ugali.

²¹ Ti hay nomnom di alpuwan di pangatan hinan numbino'ob'on an nappuhi an nan lumihog, ya mangakaw, ya pumatoy, ya umilugtap,

---

* **7:16** Mi'id heten verse hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

22 ya umam'am, ya aton di malgom an nun'appuhi, ya munlayah, ya mi'haluhalud, ya umamoh hi gina'un di udumna, ya pumihul, ya mumpahpahiya, ya nonongan inat di pohpohdon.

23 Ya an amin hanan pumuhian di tagu ya malpuh nomnom.”

Nan Babain Nidugah di Pangulugna†

(Mat. 15:21-28)

24 Nakak da Jesus enen babluy ta immuydah nan neheggon ad Tyre.‡ Ya immuy hi Jesus hinan ohan abung ti penhodnan adi innilaon nan tataguy wadana. Mu ininnilan din tataguy wadana damdama.

25-26 Ya heden babluy ya wada han babain iGreece an ad Phoenicia hinan Provinciad Syria di nitungawana an nahe'pan hi nappuhin lennaway imbaluynan ung'ungnga. Ya unat goh dengngolna nan na'ulgud an aat Jesus at nunnaudonan immuy ay Hiya, ya nunhippiah inayungana, ya inal'alu'na ta la'ahona nan nihi'lung hinan imbaluyna.

27 Mu inulgud Jesus di nipa"el an inalinay, “Hay mahapul hi mahhun an midatan hi ma'an ya nan ung'ungungnga ta way atondan mabhug, ti adi maphod hi un alan di onon di ung'ungungnga, ya impa'wah ta onon di ahu.”

28 Ya tembal nen babain inalinay, “Immannung henen inalim, Apu, mu ta"on hi un nan ahu an umat ay da'mi ya onon nan ukkon di ogohon nan ung'ungungngah unda mangan!”

---

† 7:23 Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ 7:24 Hiyah ne ciudad hi punhituwan nan Hentil.

²⁹ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Maphod henen nambalmu! At umanamut'a ti nala'ah din nihu'lung hinan imbaluymu!”

³⁰ Ya immanamut din babai, ya wah di han imbaluynan nolnollo', ya immannung an nala'ah din nihu'lung.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napu'it ya nan Nawe'we'

³¹ Nakak da Jesus hinan babluy an neheggon ad Tyre, ya nundadyudah nan Lobong an Galilee. Ya hidin numbanggadanda ya ene'wadad Sidon ya hinan abablubabluy ad Decapolis. §

³² Ya inyuy nan tatagu han napu'it ya nawe'we' an lala'in Jesus. Ya inal'alu'dah Jesus ta dapoona ta way aton nan dogohnan umadaog.

³³ Ya inyohhan Jesus hiyah nan mi'id di tagu, ya inlukiluk Jesus nan galaygaynah din ingan nan lala'i. Ya unat goh nalpah ya tinukpaana goh di ngamayna, ya dinapanay dilan den lala'i.

³⁴ Ya tinangad Jesus ad daya, ya himmodohda ta panginnilaan hi ado'ol di gohgohnan den lala'i, ya inalin hiyay, “Ephphatha!” (unu Umadaog'a!).

³⁵ Ya himbumagga ya medngol di ingana, ya pinumhod mahkay di panapitna.

³⁶ Ya minandal Jesus din tatagun nanginnilan ne han na'at ta adida ulgudon heden tinnigda. Mu ta"on hi unna gun iyadiy pangulgudanda mu undaat goh inyal'allan gun mangulgud.

³⁷ At an amin din nangngol enen na'at ya nidugah di amanoh'aanda. Ya inoliday,

---

§ 7:31 Hay pohdonan ibaga ya *Himpulun Babluy*, ya hay Hentil di mumpunhituh di.

“Uya'anan maphod ahan nan ato'atona! Ti ta'on un nan napu'it ya nan nawe'we' ya nun'ipa'adaogna!”

8

Hay Namanganan Jesus hinan Opat di Libun Tatagu*

(Mat. 15:32-39)

¹ Heden na'atan hana ya na'amungda goh di do'ol an tataguh wadan Jesus, ya la'tot ya napuh di ononda. Ya inayagan Jesus din intudtuduwana, ya inalinay,

² “Igohgoha' tun tatagu ti tuluy algaw di nihihin-nandah tu, at napuh di ononda.

³ Ya adi' pohdon an ipa'anamut dida ta nangamung unda mangan ti ini ya ma'ulawdah nan owon ti munhinaangda ti adagwiw nalpuwan di udumna.”

⁴ Ya inalin din intudtuduwanay, “Oo, mu mapulun heten wadan tu'u, at hay pangngalan tu'u mah hi mun'olog hi ipa'an tu'un dida ti do'odo'olda?”

⁵ Ya inalin Jesus di, “Atnay ma'an hi wan da'yu?”
Ya inaliday, “Un pituy tinapay.”

⁶ Ya nun'ipabun Jesus din tatagu, ya innalna din pitun tinapay, ya nunluwalu ta endenolnan Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnah din intudtuduwana ta immuyda impiyapong hinan tatagu.

---

* **8:** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

7 Ya wada goh di tuttuluh i'itang an ekan, at endenolna goh ay Apo Dios, ya inalinah din intudtuduwana ta ipiyapongda goh hinan tatagu.

8 At nangandan amin, ya nabhugda. Ya inamung din intudtuduwana din na'angang, ya pituy bahkit di napnu.

9 Ya mid mapto' ya opat di libuy linala'in nangan. Ya unat goh nalpah an nun'ipa'anamut Jesus din tatagu

10 ya immuy ni'lugan hidin intudtuduwanah nan bangka ta immuydad Dalmanutha.†

Hay Pamhodan nan Pharisees hi Pangatan Jesus hi Umipanoh'a

(Mat. 16:1-4)

11 Immuy din udumnan Pharisees ta ni'hongeldan Jesus ta tapnganda Hiya, at inaliday atonay umipanoh'a ta panginnilaandah un makulug an hi Apo Dios di nangidat hi haadna.

12 Ya munha'it di punnomnoman Jesus hinan aatda, at inalinay, “Anaad ta nan tatagud ugwan ya mahapul hi unda tigon di umipanoh'a ya unda kumulug? Mu hay alyo' ay da'yu ya adi' ahan aton di umipanoh'ah panginnilaandah aat'u!”

13 At tinaynan da Jesus din Pharisees an nunluganda goh hidin bangka ta bimmad'angdah dammang den lobong.

Hay Namadanan Jesus hi Pangemayaandah nan Bino'bo' nan Pharisees ya Bino'bo' Herod

(Mat. 16:5-12)

---

† **8:10** Wada goh di duwan ngadana an *Magadan* (Mat. 15:39) ya *Magdala*, ya hiyah ne babluy hi nalpuwan Mary an iMagdala.

14 Inaliwan din intudtuduwan Jesus an mun'odon hi udumnah tinapay hi mun'olog hi balunda ti un oh'ohhan tinapay di wan dida ya anggay hinan bangka.

15 Ya pinadanan Jesus didan inalinay, “Emayaanyu nan bino'bo' di Pharisees ya nan bino'bo' Herod.”

16 Ya hinahapit din intudtuduwanay aat nen inalina an invaliday, “Mid mapto' ya hay nangaliwan tu'uh din tinapay di alyona.”

17 Ya inilan Jesus henen hinahapitda, at inalinan diday, “Goh ta hay nangaliwanyuh nan tinapay di hahapitonyu? Uya'a ya adiyu innilaon di abalina'!

18 Ihnay matayu, mu paddungnay unyu aggyuy tinnig nan inat'u! Ya ihnay ingayu, mu paddungnay unyu aggyuy dengngol nan inali'! Dan inaliwanyu din inat'uh

19 din leman tinapay an inupe'upeng'u ta in-datyuh din lemay libun tatagu?‡ Ya atnay bahkit hi pinnuyuh nan na'angang?”

Ya tembaldan invaliday, “Himpulu ta duwa.”

20 Ya inalin goh Jesus di, “Heden na'amungan din opat di libun tatagu§ ya inupe'upeng'uy pituh tinapay ta nangandan amin ya atnay bahkit hi pinnuyuh nan na'angang?”

Ya invaliday, “Pitu.”

21 Ya inalinan diday, “Uya'ay ina'inat'u, ya goh ta hay aid di tinapay di wah nomnomyu? Undan aggyuyu pay na'awatan nan inali'?”

---

‡ 8:19 Mk. 6:30-44. § 8:20 Mk. 8:1-13.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nabulaw an Lala'id Bethsaida

²² Nidatong da Jesus ad Bethsaida, ya inyuy nan udum an tatagun Jesus han lala'in nabulaw, ya inal'alu'da Hiya ta dapoon ta umadaog.

²³ Ya pendong Jesus nan nabulaw ta initnudna hiya ta bimmataandah nan higib. Ya tinukpaan Jesus di matan nan nabulaw, ya dinapana goh di matana, ya inalinay, “Olom ya mittig di matam?”

²⁴ Ya unat goh intigawna ya inalinay, “Oo, tigo' di tagu, mu paddungnay unda ayiw an dumalan.”

²⁵ Ya impidwan goh Jesus an nanapah matana. Ya inhamhamad nan lala'in inittig, ya pinumhod mahkay di pannigna, at ma"attig mahkay an amin di tigona.

²⁶ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Mundapuh'an umanamut, ya adim e'wah nan higib.”

Hay Inalin Peter hi Aat Jesus*

(Mat. 16:13-20; Lk. 9:18-20)

²⁷ Immuy da Jesus ya din intudtuduwanah nan bababbabluy an neheggon ad Caesarea Philippi. Ya hidin pundaldallananda ya binagana didan inalinay, “Hay pangimmatunan nan tatagun Ha'in nin?”

²⁸ Ya tembaldan inoliday, “Din udumna ya inoliday un He"ah John an Mumbonyag an un namahuan, ya din udumna goh ya inoliday un He"ah Elijah an propetah din penghana, ya umat goh hidin udumna ti inoliday He"ay ohah din propeta.”

---

* **8:26** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

29 Ya inalin Jesus di, “Ya da'yu mah—hay alyonyuh aat'u?”

Ya tembal Peter an inalinay, “He"ay Alin Pento' Apo Dios.”†

30 Ya tinugun Jesus dida ta adida mangupid hi alyondah nan tataguh un Hiyah Kristu.

Hay Nangibaagan Jesus hi Ipaligligatana ya Hay Atayana‡

(Mat. 16:21-28; Lk. 9:21-27)

31 Ente"an Jesus an nangibaag hidin intudtuduwanay ma'at ay Hiya an inalinay, “Hay mahapul ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya nidugah di ipaligligatana' ti pahalona' hinan a'ap'apun di tatagu, ya nan a'ap'apun di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin.§ Ya patayona', mu maluh di tuluy algaw at mamahuana'.”

32 Ya inhamadnan nangulgud ta panginnilaandah aatna.

Ya inyohhan Peter Hiya, ya inhingaln nan inalinay, “Adaogna, ya adi ahan umat hinay ma'at!”

33 Mu nunligguh hi Jesus, ya intigawnah din intudtuduwana, ya inhingalnah Peter an inalinay, “Taynana', Satanas!* Ti henen ninomnommun inalim ya bo'on hi Apo Dios di ad nomnom ti hay tagu!”

---

† **8:29** Hiyah ne ma'alih *Messiah* hinan hapit di Hudyu ya *Kristu* hinan hapit di iGreece. ‡ **8:30** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

§ **8:31** Nan napto' an nalpun ten tulun pampun di middum hinan Konsehal (unu Sanhedrin) an umat hinan Supreme Court di Hudyu. * **8:33** Hay pohdon ten ngadan Satanas an ibaga ya *buhul*, at intudun Jesus an ni'buhul hi Peter ay Jesus an dumalat nan hinapitna.

³⁴ Ya inayagan Jesus din do'ol an tatagu ya din intudtuduwana ta na'amungda, ya inalinay, "Pohdon ay nan tagun mangunud ay Ha'in ya mahapul an adina hunnon di itaguana. Mu ta'on hi un mapahiw unu mapatoy mu mahapul an Ha'in unudona damdama.

³⁵ Nan adi umunud ti adina abuluton di ipaligligatana unu nan apatayana ya hay umangunuh ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. Mu nan mipaligligat unu nan mapatoy ti nan pangunudandan Ha'in ya nan Tugun'u ya hay umangunuh ya mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna.

³⁶ Ta'on un alan di tagun amin hi mun'aphod an gina'uh tun luta ya mi'id hulbin hana damdama ti adi ay kumulug at hay umangunuhna ya milahhin damdaman Apo Dios hi mid pogpogna.

³⁷ At hanan alana ya adi pa'appallog hi pi'taguanan Apo Dios.

³⁸ Ad ugwan ya do'olday tatagun adi umunud ya nun'abaholan, at nan tagun mangiyabain an mangunud hinan Tugun'u ya Ha'in an Imbaluy di Tagu ya adi' goh ibilang hi tagu' hidin pumbangngada' an da'mih nan a'anghel hi pangipattiga' hi ipabagbagtuanmin Ama."

9

¹ Ya inalina goh di, "Adiyu aliwan heten alyo! Ti waday udumnan da'yuh tu an adi matoy ta nangamung unda tigon di gutud di Pumpapto'an Apo Dios ya nan anidugah di abalinanan mumpapto'."

Hay Numbo'onan Jesus*
(Mat. 17:1-13; Lk. 9:28-36)

² Naluh di onom hi algaw ya initnud Jesus hi Peter ya da Jacob† ay John ta nunti'iddah nan ata'nang an duntug ta unda anggay. Ya heden papannigandan Jesus ya numbo'on di tigawna

³ ti nan lubungna ya ma'appaha' an humili, mu mi'id hitun lutay umipapaha' hi lubung hi umat hina.

⁴ Ya himbumagga ya tinnig din intudtuduwana da Moses ay Elijah an mi'hapitdan Jesus.

⁵ Ya himmapit hi Peter, ya inalinan Jesus di, “Apu, maphod ta wada tu'uh tu! At pohdom ay ya iyammamiy tuluh allung ta hinohhonyun da Moses ya hi Elijah!”

⁶ Mu mid poto' di hinapitna ti timma'otdah din tinnigda.

⁷ Ya waday bunut an nepto' ay dida, at nalidumanda. Ya wada han hapit an nalpuh nan bunut an inalinalay, “Hiyah te Imbaluy'un pepenhod'u, at donglonyuy alyona!”

⁸ Ya mungwingngiwingngida, ya mid udum an anggay hi Jesus hi wah di.

⁹ Ya heden pundadyuanda ya tinugun Jesus didan inalinalay, “Adiyu iyal'alih nen tinnigyuh nan tatagu ta nangamung di amahua' an Imbaluy di Tagu.”

¹⁰ Ya inunuddah nen inalina, mu numbabaggaandan tulun inaliday, “Hay aat nin di amahuan an inalina?”

---

* **9:1** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **9:2** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

11 Ya wada han mahmahandan Jesus, at inaldan Hiyay, “Anaad ta inalin nan muntudtuduh nan Uldin an mahhun an umalih Elijah ya un umali nan Alin Pento' Apo Dios?”‡

12-13 Ya tembal Jesus an inalinay, “Immannung an hay mahapul ya mahhun an mumbangngad hi Elijah ta idadaanay tatagu. Ya wada goh di impitudo' Apo Dios an inalinay,

Nan Imbaluy di Tagu ya mahapul an nidugah di ipaligligatana,

ya adi abuluton di tatagu Hiya. §

Mu hay alyo' ay da'yu ya nalpah an immalih Elijah, at nunholholtapun din tatagu an hiyah ne nipa'annungan din impitudo' Apo Dios.”

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Mun'oldah
(Mat. 17:14-22; Lk. 9:37-43)*

14 Unat goh numbangngad da Jesus hi awadan din udumnah intudtuduwana ya tinnigdan wah di do'ol an tatagun nunli'ub ay dida. Ya wah di din udumnah nan muntudtuduh nan Uldin an mi'hahannudah din intudtuduhan Jesus.

15 Ya unat goh tinnig din tataguh Jesus ya nidugah di amanoh'aanda, ya timmagtagdan immuy ay Hiya, ya invaliday, “Maphod ta immali ayu!”

16 Ya inalin Jesus hidin intudtuduhanay, “Ngadan di punhahannuanyuh nan muntudtuduh nan Uldin?”

17 Ya wada han lala'in niddum hinan tatagu, ya hiyay nambal an inalinay, “Apu, inyali' han

---

‡ 9:11 Mal. 4:5. § 9:12-13 Isa. 53:3, 5.

imbaluy'u ta ipa'adaogmu ti waday nappuhin lennawan nihuhu'lung an nangipawe'we' ay hiya.

18 Ya wa ay ta mahe'pan ya matu"in, ya umupag di timidna, ya ngumelongelot di babana, ya umodhol. Ya inali' hinan intudtuduwam ta la'ahonda, mu mid ologda.”

19 Ya inalin Jesus di, “Uya'a ya adi mihamad di pangulugyun tatagu! Gah'in unna' mihihinnan da'yu ta e'edpol'uy aatyu ya un waday pangulugyu! Iyaliyuh tu han ungan lala'i!”

20 At inyuydan Jesus. Ya unat goh tinnig nen nappuhin lennawah Jesus ya impagalewgewna han unga, ya natu"in, ya bimmanalliballin, ya immupag di timidna.

21 Ya inalin Jesus ay amanay, “Anuud di nangete"anah umatanah na?”

Ya inalinay, “Nete"ah din a'ung'ungngana.

22 Ya gun tu"inon nan nappuhin lennawa hiyah nan apuy ya hinan way danum ta patayona. At igohgohan da'mi ni' ta badangan da'mih un *gulat* ta abalinam!”

23 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Anaad ta alyom henen *gulat*? Mabalin an ma'at an amin di logom hi un way pangulug nan tagu!”

24 Ya nahannapit heden omod den unga, ya enlotnan mangalih, “Waday pangulug'u, mu adi umda, at badangana' ni' ta ma'udman!”

25 Ya unat goh tinnig Jesus an na'amung nan tatagu ta alulunganda Hiya at minandalna nan nappuhin lennawan inalinay, “He"an lennawan umipawe'we' ya pumu'it ya mandalo' he"a ta mala'ah'an nen unga, ya adim ipidpidwan mihu'lung ay hiya!”

26 Ya pinumkaw nan lennawa, ya atata'ot di inatnan nangipagalewgew eden unga, ya nala'ah. Ya ay natoy di tigaw den unga, at inaliday un natoy!

27 Mu inodnan Jesus di ngamayna, ya binangonah den unga, at timma'dog, ya pinumhod.

28 Ya immuy da Jesus hinan abung, ya inalin din intudtuduwanan Hiyay, “Anaad ta mid ologmin munla'ah hinan nappuhin lennawan niyo'odol enen unga?”

29 Ya tembal Jesus an inalinay, “Nan umat hinan lennawa ya mahapul an ilangduan an munluwalun Apo Dios ya un mabalin an mala'ah.”*

Hay Nangipidwaan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana

(Mat. 17:22-23; Lk. 9:43-45)

30 Nakak da Jesus enen babluy, ya nun'awadah nan Provinciad Galilee. Ya adi pohdon Jesus an innilaon nan tataguy awadana

31 ta way inatnan nuntudtuduh nan himpulu ta duwan intudtuduwana. Ya inalanan diday, “Ha”in an Imbaluy di Tagu ya idawata' hinan buhul'u. Ya patayona' ay dida, mu maluh di tuluy algaw at mamahuana'.”

32 Mu mi'id inilan din intudtuduwanah aat nen hinapitna, ya timma'otdan munhanhan ay Hiyah aatna.

---

* **9:29** Hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya mi'id di inalinah aat di ilangduan.

Nan Nabagbagtun Taguh nan Pumpapto'an Apo Dios

(Mat. 18:1-35; Lk. 9:46-48)

³³ Dimmatong da Jesus ad Capernaum, ya himmigupdah nan ohan abung. Ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Anaad ta nunhohongngel ayuh nan dalan?”

³⁴ Mu bumaindan mambal ti hay dimmalat hi nunhohongngilanda ya way ohan didaan alyonay hiyay nabagbagtu ya un nan udumnan ibbana.

³⁵ Ya inumbun hi Jesus, ya inayagana din himpulu ta duwan intudtuduwana, ya inalinan diday, “Nan mamhod an nabagtu ya un nan ibbana ya mahapul an ibilangnay odolnah na'am'ampa ya un nan i'ibbana ta paddungnay hiyay tagaladan amin.”

³⁶ Ya inawit Jesus han ung'ungnga, ya impata'dognah nan hinagang din intudtuduwana ya unna ha'lion, ya inalinan diday,

³⁷ “Nan mamadang hi umat hituh ung'ungnga ti dumalat nan pangunudandan Ha"i'n ya Ha"i'n di badanganda. Ya badangana' ay ya bo'on Ha"i'n ya anggay di badanganda ti nan nannag goh ay Ha"i'n.”

Hay Aat di Umunud ay Jesus

(Lk. 9:49-50)

³⁸ Inalin John ay Jesus di, “Apu, tinnigmi han lala'in hay abalinam di punla'ahnah nan nappuhin lennawa, ya inyadimi hiya ti agguy niddum ay ditu'un himpampun.”

³⁹ Mu inalin Jesus di, “Adiyu iyadi ti nan mangat hi umipanoh'a an dumalat di ngadan'u ya adina hapiton di nappuhih aat'u.

⁴⁰ Ti nan tagun adi mi'bohhol ay ditu'u ya hiya damdamay bumadang ay ditu'u.

⁴¹ Immannung heten alyo' ti nan tagun bumadang ay da'yu an ta"on hi un hinhowo' hi danum di idatnah inumonyu an dumalat di kim-muluganyun Ha"i'n an hi Kristu ya waday lag-bunan nen atona.”

Hay Aat di Itudulan

(Mat. 18:6-9; Lk. 17:1-4)

⁴² Ya inalin Jesus di, “Gulat ta waday taguh mangitudul ay daten ung'ungungngan mangunud ay Ha"i'n ta mumbaholda ya onaynah un meg'od di ongol an batun luhung hi bagangna ya intapal hinan baybay.

⁴³ Gulat ta hay ngamayyuy dumalat hi pumbaholanyu ya onaynah unyu putulan. Ti onaynah un mi'id di ohah ngamayyu mu ta wadaat di pi'taguanyu ya un henen waday duwah ngamayyu, mu ad imbelnuy umayanyu an awadan di apuy an adi madmaddop.

⁴⁴ Ti hay aatnah di ya mun'abigihan di odol di tagu an adida matmattoy, ya adi goh madmaddop nan apuy.†

⁴⁵ Ya gulat goh ta nan hu'iyuy dumalat hi pumbaholanyu ya onaynah unyu putulan. Ti onaynah un mi'id di ohah hu'iyu mu ta waday miyadwah pi'taguanyu ya un henen waday duwah hu'iyu mu ad imbelnuy umayanyu an awadan di apuy an adi madmaddop.

---

† **9:44** Heten verse ya mi'id hinan ado'lan hi nabaybayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

46 Ya hay aatnah di ya mun'abigihan di odol di tagu ya adi madmaddop nan apuy.‡

47 Ya gulat goh ta nan matayuy dumalat hi pumbaholanyu ya onaynah unyu ukiton. Ti onaynah un mi'id di ohah matayu mu ta munnanan-nong di pi'taguanyuh nan pumpapto'an Apo Dios ya un henen duway matayu mu ad imbelnuy umayanyu.

48 Ya hay aatnah di ya mun'abigihan di odol di tagu ya adi madmaddop nan apuy.§

49 An amin di tatagu ya paddungnay ma'ahinandah apuy.

50 Maphod di ahin, mu pinumhaw ay ya hay atonyun mangipabanggad hinan aklitna ta umahin goh? At hay maphod ya paddungnay ahin ayun maphod di tamtamna ta mundedegop ayu.”

10

Hay Aat di Hiyan

(Mat. 19:1-12; Lk. 16:18)

1 Nakak da Jesus ad Capernaum, ya ene'wadah nan Provinciad Judea. Ya binad'angday Wangwang an Jordan ta immuyda goh hinan abablubabluy hidi. Ya do'olday tatagun immuy ay Hiya, ya intudtuduwana didan umat hinan ina'inatnah din hopapna.

---

‡ 9:46 Heten verse ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios. § 9:48 Isa. 66:24.

² Ya wadaday Pharisees an immuy ay Jesus ta tapnganda Hiya, ya inaliday, “Undan iyabulut di Uldin tu'u an ihiyan di lala'iy ahawana?”*

³ Ya inalin Jesus ay diday, “Ngadan di inyuldin Apo Dios ay Moses hi aat di punhiyanan di nunhimbaly?”

⁴ Ya inaliday, “Hay inyuldinan Moses ya mabalin an ihiyan nan lala'iy ahawana, mu mahapul an waday tudo' an mangibaag hi nunhiyananda ta idatnan nen ahawana.”†

⁵ Ya inalin Jesus ay diday, “Manu ay intudo' Moses henen uldin ti un ayu ngumhay hi mituduwan!

⁶ Mu din nalmuwan tun luta ya ni'lumun Apo Dios di tagu ta lala'iy oha ya babaiy oha.‡

⁷ At hiyaat un taynan nan lala'iy o'ommodna ta way atonan mi'yaddum hinan ahawana,

⁸ at paddungnay ohay odol an adi duwa.§

⁹ At adi maphod hi un pakakon nan lala'iy ahawana ti hi Apo Dios di nangaddum ay dida.”

¹⁰ Ya unat goh himmigup da Jesus hinan abung ya hinanhanan din intudtuduwana goh di aat di punhiyanan nan nunhimbaly.

¹¹ Ya inalin Jesus ay diday, “Gulat ta ihiyan nan lalaiy ahawana ta mumbentan at inlugtapnah den babain ahawanah hopapna.

¹² Ya umat goh hinan babai,* ti gulat ta ihiyanay ahawana ta mumbentan at inlugtapnah den lala'in ahawanah hopapna.”

---

* **10:2** Bahaom nan footnote di Mat. 19:3 ta innilaom di aat ten saludsudda. † **10:4** Deut. 24:1-4. ‡ **10:6** Gen. 1:27. § **10:8**

Gen. 2:24. * **10:12** Bahaom nan footnote di Deut. 24:1 hi aat nan ad biyang an munhiyan.

*Hay Namhodan Jesus hinan Ung'ungungnga[†]
(Mat. 19:13-15; Lk. 18:15-17)*

¹³ Inyuy nan tatagun Jesus din ung'ungungnga ta ipadapadan Hiya. Mu unat goh tinnig din intudtuduwana ya inhingalda dida.

¹⁴ Mu unat goh tinnig Jesus henen inat din intudtuduwana ya ma'ahhingal ay didan inalinay, “Abulutonyu nan ung'ungungngan umalin Ha"iin! Ya adiyu ipawa dida ti nan tagun middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ya umatdah aat di ung'ungungnga.

¹⁵ Ya umannung heten alyo' ay da'yu ti adi ay mumpa'ampa nan tagu ta adi umat hi ung'ungnga ya adi middum hinan Pumpapto'an Apo Dios.”

¹⁶ Ya inawitna nan ung'ungungnga ta hina'lina dida, ya dinapana didan amin an hinohha, ya inluwaluana dida.

*Hay Aat di Adangyan an Lala'i[‡]
(Mat. 19:16-30; Lk. 18:18-30)*

¹⁷ Nala"uy da Jesus ta bimmataanda, ya otag di pundaldallananda ya timmagtag han lala'in immuy ay Jesus, ya nunhippih inayungana, ya inalinan Jesus di, “*Maphod'a*, Apu! Hay ato' nin an mi'tagun Apo Dios hi munnanannong?”

¹⁸ Ya inalim Jesus ay hiyay, “Anaad ta alyom di *maphoda*? Ti hi Apo Dios ya anggay di *maphod*!”

¹⁹ Ya hay pambal'uh nan inalim ya unudom di Uldin Apo Dios an inilam: adi'a pumatoy, ya adi'a umilugtap, ya adi'a mangakaw, ya adi'a

---

[†] **10:12** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. [‡] **10:16** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

munlayah, ya adim balbaliyan nan ibbam, ya e'gonam nan o'ommodyu.”§

²⁰ Ya inalin den lala'in Hiyay, “Apu, an amin hana ya inunud'un nete”ah din a'ung'ungnga'.”

²¹ Ya penpenhod Jesus hiya, at teten'olna hiya, ya inalinay, “Wada goh di ohah mahapul hi atom. At umuy'a ta eka ila'un amin di gina'um, ya impiyapongmuh nan nun'awotwot, at hidid abuniyan di umadangyanam.* Umat hinay atom ya un'a umunud ay Ha'in.”

²² Ya unat goh dengngolnah nen inalin Jesus ya ma'allungdayan nakak ti adangyan ahan an tagu.

²³ Ya inwingin Jesus hidin intudtuduwana, ya inalinan diday, “Na'alligat di adangyan an umuy hinan Pumpapto'an Apo Dios!”

²⁴ Ya ma'annoh'a din intudtuduwanan nen inalina. Mu innayun Jesus an himmapit an inalina goh di, “Da'yun ungunga, immannung an na'alligat tuwaliy middum hinan Pumpapto'an Apo Dios!

²⁵ Madadawoh nan kamilu an humgop hinan Puntalunayan hi Tantan ya un nan idduman di adangyan hinan pumpapto'an Apo Dios.”†

²⁶ Ya unat goh dengngol din intudtuduwanah ne ya nidugah di amanoh'aanda, ya nunhahapitan inaiday, “Ooat hay mabaliwan mah?”

---

§ **10:19** Ex. 20:12-16; Deut. 5:16-20. * **10:21** Bahaom nan footnote di Mat. 19:22 ta innilaom di aat te. † **10:25** Do'ol di mangali an heten Puntalunayan hinan Tantan ya ngadan di it'ittang an pantaw ad Jerusalem an hiyay pange'wan nan tatagun maladaw an umanamut hi un mitangob nan ongol an pantaw.

27 Ya teten'ol Jesus dida, ya inalinay, “Mid olog di tagun mamaliw hi odolna, mu olog Apo Dios an mangat hi an amin di logom.”

28 Ya himmapit hi Peter, ya inalinay, “Tigom an tinaynanmin amin di gina'umi ya pamilyami ta nitnud amin He"a!”

29 Ya inalin Jesus ay diday, “Umannung heten alyo' ti nan tagun taynanay abungna, unu a'agina, unu o'ommodna, unu imbabaluyna, unu lutana ti Ha"i in ya nan Tugun'uy dumalat hi unudona

30 ya do'do"ol di midat ay hiyah ataguanah tun luta an paddungnay midat di hinggahut hi abungna, ya a'agina, ya o'ommodna, ya imbabaluyna, ya payawna. Ya middum goh di ipaligli-gatana. Mu hay amahuana ya hiyay mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna.

31 At do'olday mumpahiya an mangalih un diday mahhun hinan tatagu, mu la'tot ya diday miyangunuh, ya nan na'ampad ugwan ya diday mipabagtuh udum di algaw.”

Hay Nangipitluan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana‡

(Mat. 20:17-19; Lk. 18:31-34)

32 Hidin awadan da Jesus hinan dalan hi im-mayandad Jerusalem ya Hiyay nammang. Ya manoh'ada din intudtuduwana ya din tatagun nangun'unud, ya timmata'otda goh. Ya inyohhan goh Jesus din himpulu ta duwan intudtuduwana, ya inulgudnan diday aat di ma'ma'at ay Hiyah awni.

---

‡ **10:31** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

³³ Ya inalinan diday, “Ten magadyuh tu'un umatam ad Jerusalem, at hay dumatngan tu'uh di ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya madpapa', ya iyuya' hinan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin ta humalyaona' ay dida ta ipapatoya'. Ya midata' hinan Hentil ta diday mamatoy ay Ha"in.

³⁴ Ya layalayahana' ay dida, ya puntukpaana', ya haplatona', ya patayona'. Mu hinan miyatluh algaw ya mamahuana'.”

Hay Imbagan da Jacob ay John hi Aton Jesus ay Dida
(Mat. 20:20-28)

³⁵ Immuy ay Jesus da Jacob§ ay John an imbaluy Zebedee, ya inalidan Hiyay, “Apu, waday pohdonmih atom ay da'mi.”

³⁶ Ya inalín Jesus ay diday, “Ngadan ne han pohdonyuh ato?”

³⁷ Ya tembaldan inaliday, “Hitun pumpapto'am ni' ya hay pohdonmi ya abulutom ni' an ipabunmuy ohan da'mih immapit hi agwanmu, ya ipabunmuy ohah immapit hi iggidmu ta mi'papto' amin He"a.”

³⁸ Ya inalín Jesus ay diday, “Mid inilayuh aat nen ibagayu ti undan abalinanyun mi'yinum hinan ipa'inumdan Ha"in an paddungnay ipaligligata', unu undan goh abalinanyu nan ipadildilaha' an ay ibonyagdan Ha"in?”

³⁹ Ya inaliday, “Ologmin aton hana.”

---

§ 10:35 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

Ya inalin Jesus ay dida goh di, “Umannung an paddungnay mi'yinum ayuh nan mun'aklit an inumo' ti mipaligligat ayun umat ay Ha"in.*

⁴⁰ Mu bo'on Ha"in ad potu' an mamto' hi umbun hi immapit hi agwan'u ya iggid'u ti pepento' Apo Dios di pohdonan mi'yibun ay Ha"in.”

⁴¹ Ya unat goh dengngol din himpulun in-tutuduwan Jesus heden inalin da Jacob† ay John ya ma'abbungotda.

⁴² Ya inayagan Jesus didan amin ta na'amungda, ya inalinan diday, “Inilayu an nan ma'alih a'ap'apun di Hentil ya pohdondan babbaalon nan tatagu ta way mandalonda.

⁴³ Mu da'yu ya adi maphod heneh aton, ti gulat ta han mamhod an mun'ap'apu ya hay mahapul ya ibilangnay odolnah baal di i'ibbana.

⁴⁴ Ya nan mamhod an mipabagbagtu ya un nan ibbana ya mahapul an ibilangnay odolnah tagalan di i'ibbana.

⁴⁵ Ti ta"on un Ha"in an Imbaluy di Tagu ya bo'on hay pamaala' hinan tataguy dimmalat hi immalia' hitun luta, ti manu ay immalia' ya ta baalona' hinan tatagu, ya ta mihandia' hinan atayan di do'ol an tataguh baholda ta Ha"in di pallogna.”

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nabulaw an hi Bartimaeus‡
(Mat. 20:29-34; Lk. 18:35-43)*

---

* **10:39** Bahaom nan footnote di Mat. 20:23 ta innilaom di ma'at ay daten duwa. † **10:41** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **10:45** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

⁴⁶ Ene'wan da Jesus ya din intudtuduwanad Jericho. Ya unat goh nakakdan den babluy ya nitnud goh din do'ol an tatagu. Ya wada han lala'in nabulaw an hay ngadana ya hi Bartimaeus§ an hina' Timaeus, ya inum'umbun hinan pingit di kalata ta mun'adaw hinan maluh.

⁴⁷ Ya unat goh dengngolnan maluh hi Jesus an iNazareth at nuntu'u' an inalinay, “He”a, Jesus an Ap'apun David, igohghana' ni'!”

⁴⁸ Ya inhingal din do'ol an tatagu hiyan invaliday, “Dindinong'a!”

Mu inyal'allanan nuntu'u' an inalinay, “He”an Ap'apun David, igohghana' ni'!”

⁴⁹ Ya inta'dog Jesus, ya inalinay, “Ayaganyu hiya.”

Ya inayaganda din nabulaw, ya invalidan hiyay, “Mundenol'a, at tuma'dog'a ti awiton da'a.”

⁵⁰ Ya inaanay jacketna, ya natana'dog, ya im-muy ay Jesus.

⁵¹ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Hay pohdom hi ato' ay he”a?”

Ya inalin din nabulaw ay Hiyay, “Apu, pohdo' an mittig tun mata'!”

⁵² Ya inalin Jesus ay hiyay, “Umuy'a ti mittig nan matam ti hay pangulugmuy dumalat hi immadaogam.” Ya himbumagga ya mittig di matana, at nitnud ay Jesus hinan kalata.

---

§ 10:46 Hay pohdonan ibaga ya *imbaluy Timaeus*.

11

*Hay Na'at hidin Ma'alih Palma an Dumingguh
din Hopap di Simana Santa**

(Mat. 21:1-11; Lk. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Magadyuh umatam da Jesus ad Bethphage ya ad Bethany an neheggon ad Jerusalem an inayungan nan Duntug an Olibo. Ya hennag Jesus din duwan intudtuduwana,

² ya inalinan diday, “Umuy ayun den higib hidih dammangna, ya heden umatamanyu ya mattigyuh di han uyaw an dongki an nigo'od an mi'id ah nitaktakay, ya inubadyuy go'odna ta iyaliyuh tu.

³ Ya wa ay di mangalih, Anaad ta ubadonyu? ya alyonyuy, Mahapul Apu tu'u, mu malpah ay ya punnaudonan ipibangngad. At abulutona.”

⁴ Ya unat goh immuyda ya inah'upanda din uyaw an dongki an wah nan kalatah nan pantaw di abung an nigo'od.

⁵ Ya unat goh wan ubadonda din go'od di uyaw ya inalín din tatagun timma'dog hidiy, “Goh ta ubadonyuh nen uyaw?”

⁶ Ya inalida din inalín Jesus hi alyonda, at inabulutda.

⁷ Ya inyuydan Jesus din uyaw, ya enedpondah bonognay lubungda, ya nuntakay hi Jesus.

---

* **11:** Na'at hidin Nisan/Abib (March-April) 10, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. Ya henen algaw di namto'an nan Hudyuh uyaw an kalniluda ta milahhin hi opat an algaw (Ex. 12:1-6), at paddungnay inalín Jesus hinan tataguh din inayanad Jerusalem di, “Ad ugwan ya pot'ona' ay da'yu ta Ha" in di paddungnay Uyawyu!”

8 Ya do'olday tatagun nitnud, ya innalday lubungda, ya inyannapdah din dalanon di uyaw an nuntakayan Jesus. Ya din udumnan tatagu ya innalda goh di tubun di palman umat hi liyug, ya inyap'apda goh hinan dalan. Ya manu ay inatday umat hina ta panginnilaan hi unda e'gonan hi Jesus an alida.

9 Ya inyun'unnan din udumnan tatagu ya un hi Jesus, ya wada goh di nangunud ay Hiya. Ya ente"adan amin an nuntu'u' an inaliday,

“Nabagbagtuh ten ali tu'u!

Mapmaphod heten Pento' Apo Dios hi ali tu'u!†

10 Mipabagbagtu'an immali ti magadyuh an matatngan di pumpapto'am ta mihukat'ah din numpapto'an apu tu'un hi David! Mipabagbagtuh Apo Dios!”

11 Ya unat goh inataman da Jesus ad Jerusalem ya himmigupdah nan Timplun Apo Dios, ya tin-nignan amin di wah di. Mu na'uy an mah-dom, at immuydad Bethany an ibbana din in-tutduduwana.

Hay Na'na'at hidin Lunes hidin Hopap di Simana Santa‡

Hay Nanomyawan Jesus hinan Ayiw an Fig (Mat. 21:18-22)

---

† 11:9 Psa. 118:25-26. ‡ 11:11 Na'at hidin Nisan/Abib 11, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

12 Nabiggat§ ya nakak da Jesus ad Bethany* ta mumbanggaddad Jerusalem. Ya hidin pundal-dallananda ya nahinaangan hi Jesus.

13 Ya inamangna han ayiw an fig an do'ol di tubuna, at immuy an mannig hi bungana, mu mi'id ti bo'on hiyay gutud di bumungaana.†

14 Ya inalin Jesus hinan ayiw di, “Mi'id ah mangal'alah bungam ta nangamung ti adi'a bumungbunga!” Ya dengngol din intudtuduwanah nen inalina.

Hay Namakakan Jesus hinan Munla'uh nan Timplun Apo Dios
(Mat. 21:12-17; Lk. 19:45-48)

15 Unat goh immatam da Jesus ad Jerusalem ya immuy hinan gettaw‡ di Timplun Apo Dios.§ Ya numpakakna din munla'u, ya din ngumina, ya din munhukhukat hi pihhun di iRome ta hukatan-dah pihhudan Hudyu, ya nun'ibukallunay lamehaanda, ya nuntu"ina din umbunan di munla'uh balug hi me'nong hinan Timplun Apo Dios,

---

§ 11:12 Bahaom nan footnote di Mat. 21:18 ta innilaom di anaad ta paddungnay intudun Matthew an henen algaw ya *Adwana* an bo'on *Lunes*. * 11:12 Hay pohdonan ibaga ya *higib hi awadan nan aggyu nalum an figs ya dates*. † 11:13 Henen gutud an Nisan/Abib (unu March-April) ya ite"an nan ayiw an figs an tumubu, at gapu ta ag'agah ten ayiw an timmubu at ninomnom Jesus an mid mapto' ya ag'aga goh an bimmunga ti nan ayiw an do'ol di tubuna ya gangayna an do'ol goh di bungana. Mu hay immannung an gutud di bumungaana nan figs ad Israel ya nan bulan an Sivan (unu June). ‡ 11:15 Hiyah ne ma'alih Gettaw di Hentil ti un anggay hidiy mabalin an umayan nan Hentil ta mundayawdan Apo Dios. § 11:15 Adi middum nan Jn. 2:13-17 ete ti hiyah ne inat Jesus hidin nete"aan di nuntamuana, ya hete ya nan angunuhna.

16 ya impawana nan tatagun mange'wah nan gettaw di Timpluh un way inodnandah ila'uda.

17 Ya intudtuduwana din tatagu an inalinan diday, “Hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

Nan Abung'u ya hiyay punluwaluan an amin di tatagun Ha"in.*

Mu unyuat goh numbalinon hi punla'uanyuh pangakawanyuh pihhun di umalin mi'miha!”†

18 Ya unat goh dengngol din a'ap'apun di papadi ya din muntudtuduh nan Uldin din inalin Jesus ya ente"adan manama' hi pangidalatandan mamatoy ay Hiya ti timma'otdan Hiya. Ya manu ay timma'otda ti pigaygayabandan amin di tatagun mangngol hinan intudtuduna.

19 Ya unat goh napuyaw ya nakak da Jesus goh hi ad Jerusalem.

*Hay Itudun nen Inat Jesus hinan Ayiw an Fig
(Mat. 21:18-22)*

20 Unat goh nabiggat‡ ya imbangngaddan enye'wah din dalan an nange'wanda, ya tinnigda din fig an nalyaw.

21 Ya ninomnom Peter din inat Jesus eden ayiw, at inalinan Jesus di, “Apu, tigom an nalyaw henen ayiw an inidutam!”

22 Ya inalin Jesus di, “Mahapul an waday pangulugyun Apo Dios

---

* **11:17** Isa. 56:7. † **11:17** Jer. 7:11. ‡ **11:20** Bahaom nan footnote di Mat. 21:18.

²³ ti immannung heten alyo' ay da'yu an gulat ta alyonyuh nan duntug di, Mitapal'ah nan bay-bay! at ma'at hi un ayu adi munduwaduwa ta kulugonyun immannung an ma'at henen inaliyu.

²⁴ At hiyanan alyo' ay da'yuy, Gulat ta waday pohdonyuh ma'at at hay mahapul ya munluwalu ayun Apo Dios ta ibaagyun Hiya, ya kulugonyu ay an aton Apo Dios nan ibagayu at immannung an ma'at.

²⁵ Mu wa ay ta munluwalu ayun Apo Dios ya aliwanyu nan nonomnomyun nappuhin inat nan tatagun da'yu ta way aton goh Ama tu'ud abuniyan an mangaliw hi baholyu.

²⁶ Mu adiyu ay aliwan din inatda ya adi goh aliwan Ama tu'ud abuniyan di baholyu.”§

Hay Na'na'at hidin Adwanah din Hopap di Simana Santa*

*Hay Nangibagandah Aat di Haad Jesus
(Mat. 21:23-27; Lk. 20:1-8)*

²⁷ Numbanggad goh da Jesus ad Jerusalem, ya immuy nunle'le'od hinan gettaw di Timplun Apo Dios. Ya immuydan Hiya din udumnah nan a'ap'apun di papadi, ya din muntudtuduh nan Uldin, ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu,

²⁸ ya invalidan Hiyay, “Dan hay haadmu ta umat hinay ato'atom hinan Timplun Apo Dios? Ya hay nangidat enen haadmu?”

---

§ **11:26** Heten verse ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios, mu ihnah nan udum.

* **11:26** Na'at hidin Nisan/Abib 12, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

²⁹ Ya tembal Jesus an inalinay, “Waday mahhun hi ohah hanhana' ay da'yu ya un'u ibaag di haad'u.

³⁰ Ibaagyuy nalpuwan di haad John ta num-bonyag—hi Apo Dios, unu hay tagu ya anggay?”

³¹ Ya nunhahapitda nan a'ap'apu an inaliday, “Hay pambal tu'u nin? Ti gulat ta alyon tu'uy, Hi Apo Dios di nangidat, at alyonaan, Anaad mah ta aggyuyu kinulug hi John?”

³² Mu gulat ta alyon tu'uy, Nan tataguy nangidat hi haad John, at bumungotda nan tatagu, ya ini ya waday atondan ditu'u ti kulugondan amin an hi John ya oha goh an propeta!”

³³ At hay nambaldan Jesus, ya inaliday, “Mid inilami.”

Ya inalin Jesus ay diday, “Ooat adi' goh ibaag di nangidat hi haad'un mangamangat hituh tun ato'ato'.”

12

Hay Aat di Nipa"el hi Nunggalden (Mat. 21:33-46; Lk. 20:9-18)

¹ Ente"an Jesus an nun'ulgud hi nipa"el hi-nan tatagun inalinay, “Wada han lala'in nangi-tanom hi greyp hinan galdena. Ya inallupna, ya bino"ana nan lutah ipata'dogan di pun'apalan, ya inyammanay ittuwan di danum di greyp hi un mabayu, ya inyammana goh di ata'nang hi abung hi ihinan di mun'adug. Ya impalia'na nan galdenah nan udumnan tatagu, ya numbaat hi adagwin babluy.

² Ya unat goh nadatngan di apugahan de han impalia'na ya hennagnay ohah nan himbutna ta

umuy hinan numpunlia' an mangngal hi dagwana.

³ Mu dempap din numpunlia' din himbut, ya hinuplitda, ya pinakakda an mi'id am'amungit hi indatdah dagwan nan ad galden.

⁴ Ya hennag goh han ad galden di ohah nan himbutna, mu pinaguhday uluna, ya pinaligatda hiya.

⁵ Ya hennag damdama nan ad galden goh di oha, mu pinatoyda, ya hiyah ne ina'inatdah din udum goh an nahnag an nunhuplitda, ya pinatoyday udumna.

⁶ Ya hidin angunuhna ya un ohay lala'ih na'angang hi mahnag an han oh'ohhan pohpohdonan imbaluyna. Mu la'tot ya hennagna hiya ti alyonay, Olom ya e'gonanda hiya!

⁷ Mu unat goh tinnig nan numpunlia' din imbaluy nan ad galden at nunhahapitdan inaldiday, Hiyah te imbaluy nan mamoltan hitun galden! At umuy tu'u patayon ta bagi tu'uh te han galdena!*

⁸ At dempapda hiya, ya pinatoyda, ya inyuyda intapal hi pingit den galden.”

⁹ Ya inalin Jesus goh ay didan nangngol di, “Hay aton nin han ad galden hinan numpunlia'? Hay atona ya umuyna pumpatoy nan nangipalia'ana, ya impalia'na nan galdenah nan udumnah tagu.

¹⁰ At anaad mah ta adiyu ma'awatan di aat di impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

---

* **12:7** Intudun nan uldin di Hudyu an gulat ta waday luta mu mid ad luta at mabalin an malgom di mangngal ta lutada, at ninomnom nan nunlia' an gulat ta patayonda nan ad luta at mabalin an bagionda.

Nan batun namlinan di mun'ammah
 abung
 di hiyaat goh di niyammah pognad di
 abung?

11 Ti hi Apu tu'uy nangat ene,
 ya mapmaphod di pannigan tu'uh nan
 inatna!"†

12 Ya iniladan diday nipa"elan nen inulgudna, at
 penhodan dapopon Hiyan den punhaphapitana,
 mu timma'otdah din tatagu ti inaliday un hi Jesus
 di ohan propeta, at nakakda.

Hay Aat di Buwit

(Mat. 22:15-22; Lk. 20:19-26)

13 Waday nahnag hi udumnan Pharisees ya nan
 udumnan Herodians‡ hi mamalbalin Jesus.

14 Ya heden inayandan Hiya ya inaliday, "Apu,
 inilamin nahamad nan itudutudum, ya ta'on un
 pahiwon di tatagu ya itudum damdamay pohdon
 Apo Dios hi aton tu'u ti bo'on hay taguy nom-
 nomom hi ipadenolmu. At hay pohdonmin in-
 nilaon ya ma'ahhapul an idat tu'un Hudyuh nan
 alid Rome di buwit, unu adi tu'u?"

15 Mumbayad tu'u mah, unu adi tu'u?"

Mu inilan Jesus an unda Hiya balbaliyan, at
 inalinan diday, "Anaad ta padpadahona' an bal-
 baliyan? Iyalihu nan palatan pihhun Ha"in ta
 tigo'."

16 Ya unat goh indatda nan palatan Hiya ya
 inalinan diday, "Ad angah ene han nitalatlatu, ya
 ad ngadan enen nitudo'?"

---

† **12:11** Psa. 118:22-23. ‡ **12:13** Bahaom nan footnote di Mat.
 22:16 ta innilaom di aat ten himpampun.

Ya tembaldan inaliday, “Hi Caesar.”§*

¹⁷ Ya inalín Jesus ay diday, “Nan bagin nan alid Rome ya ibangngadyun hiya, ya nan bagin Apo Dios ya idatyu goh ay Hiya.”

Ya unat goh dengngoldah nen nambalna ya manoh'ada.

Hay Aat di Amahuan di Tagu
(*Mat. 22:23-33; Lk. 20:27-40*)

¹⁸ Wada han himpampun an Sadducees di ngadanda, ya diday mangitudtudun adi mamahuan di tagu. Ya waday udumnan didan immuy ay Jesus,

¹⁹ ya inaliday, “Apu, hay inyuldin Moses hidin penghana ya inalínay, Gulat ta matoy han lala'i ta waday ahawana ta mi'id imbaluyda ya mahapul an ahawaon han agina ta waday hanat de han natoy.†

²⁰ Ya hidin penghana ya waday pitun linala'in hina"agi. Ya nangahawa din pangpangullu, ya la'tot ya natoy an mid ah imbaluyna.

²¹ At numbentanan din aginan netob ay hiya nan babai, mu la'tot ya natoy goh an mid imbaluyna. Ya nihukat heden miyatlu. Ya na'at hete goh eden miyatlu

²² ta nangamung hidin miyapitun udidian, at natoy daden pitun hina"agi an mi'id ah imbaluyda. Ya la'tot goh ya natoy heden babai.

---

§ **12:16** Hay pohdon ten hapit an *Caesar* an ibagah nan hapit di iRome ya *ali*, at hiyay umat hinan hapit an *Abimelek* ya *Achish* hinan hapit di iPhilistia, ya *Pharaoh* hinan hapit di i'Egypt.

* **12:16** Bahaom nan footnote di Mat. 22:21 ta innilaom di aat ten palata. † **12:19** Deut. 25:5-6.

23 Ya hidin algaw an amahuan di tagu ya hay ad ahawan den babai ti inahawadan pitu?”

24 Ya inalin Jesus ay diday, “Nibahhaw ahan hene han imbagayu ti mi'id inilayuh aat di impitudo' Apo Dios, ya mi'id goh inilayuh aat di abalinana!

25 Ti nan tagun mamahuan ya umatdah nan anghel ad abuniyan an adida mangahawa.

26 Mu anaad ta adiyu ma'awatan hi unda mamahuan di tagu? Undan aggyuyu binaha din nitudo' hinan Liblun Moses? Ti heden ulgud an hay aat din namo'gong an ayiw an intudo' Moses ya inulgudna goh din inalin Apo Dios ay Moses an inalinay,

Ha" in hi Apo Dios an dayawon Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob goh.‡

27 Mu nanattoy da Abraham ya un ahin itudo' Moses heden inalin Apo Dios. Ya gulat ta aggyu timmagu da Abraham at hi Apo Dios mah di dayawon di nun'atoy an adi mamahuan? Bo'on, ti Hiyay dayawon di matagu! At hay itudun te ya mamahuan nan nun'atoy. At nidugah di nibahhawan di panudtuduyu!”

Hay Aat di Ma'ahhapul an Uldin

(Mat. 22:34-40)

28 Wadah di han lala'in muntudtuduh nan Uldin, ya dengngolnah den nunhahapitan da Jesus. Ya dengngolnan maphod nan nambal Jesus eden inalin di Sadducees, at inalinan Hiyay, “Hay aptan nin ahan hinan Uldin?”

29 Ya inalin Jesus di, “Hay aptan hinan Uldin ya umat hituy aatna:

---

‡ 12:26 Ex. 3:6.

Da'yun i'Israel an Hudyu ya donglonyu
ti hi Apo Dios an Apu tu'u ya un oha
Hiyah Apu tu'u.

30 Ya mahapul an pa'appohpohdon tu'uh Apu
tu'un hi Apo Dios
ya un nan pamhod tu'uh nan udumnan
numbino'ob'on. §

31 Ya wada goh di miyadwan ma'ahhapul an
ma'unud:

Hay pamhod hinan odol ya maphod un
umat hinay pamhod hinan i'ibba.*

Ti daten duwan Uldin ya diday ma'ahhapul ya
un nan udumnan Uldin.”

32 Ya inalin nan muntudtuduh nan Uldin di,
“Maphod henen inalim, Apu! Ti immannung an
anggay hi Apu tu'un hi Apo Dios di dayawon tu'u,
ya mid ah ohah nahamad an anggay Hiya.

33 At hay mahapul ya pa'appohpohdon tu'uh
Apu tu'un hi Apo Dios ya un nan udumna, ya
hay pamhod hinan odol ya maphod un umat
goh hinay pamhod hinan i'ibba. Ya gulat ta
gohbon tu'uy animal hinan pun'onngan ta e'nong
tu'un Apo Dios unu hinan udumnan me'nong mu
ma"aphod di pangunudan tu'un den duwan Uldin
an inalim ya un hanan ma'at.”

34 Ya unat goh dengngol Jesus din nambalna
ya inilanan nala'eng hiyan tagu, at inalin Jesus
ay hiyay, “Magadyuh an midadaan di iddumam
hinan Pumpapto'an Apo Dios.”

---

§ 12:30 Deut. 6:4-5. Hiyah ne ma'alih *Nan Shema* hinan hapit di
Hudyu, ya hiyay umat hinan Doctrinal Statementda. * 12:31
Lev. 19:18.

Ya unat goh dengngol nan tataguy aat di nam-bal Jesus ya mid mahkay udumnah hanhanandan Hiya ti mun'ogonda.

*Hay Aat nan Alin Pento' Apo Dios
(Mat. 22:41-46; Lk. 20:41-44)*

³⁵ Hidin nuntudtuduh Jesus hidih nan Tim-plun Apo Dios ad Jerusalem ya inalinay, “Nan muntudtuduh nan Uldin ya inalay un holag David henen Alin Pento' Apo Dios hi mumpapto'.

³⁶ Mu immannung an Hiya goh di Apun David ti intudun nan Na'abuniyanan an Lennaway hapi-ton David an inalinay,

Nan Apu tu'un hi Apo Dios ya inalinah nan Apu tu'u goh di:

Umbun'ah immapit hi agwan'u
ta engganay un'u amehon an amin nan buhulmu.”†

³⁷ Ya inalin goh Jesus hinan tataguy, “Gadya an inalin David di hi *Apunah* Kristu, mu anaad ta alyonyuy un *holagna* goh?” Nan do'ol an tatagun nangngol hinan inul'ulgud Jesus ya pohphondona nan itudtuduna.

*Hay Nangulgudan Jesus hinan Aat di Nuntudtuduh nan Uldin
(Mat. 23:1-36; Lk. 20:45-47)*

³⁸ Ya heden nuntudtuduwana ya inalinay, “Emayaanyu nan muntudtuduh nan Uldin! Ti hay pohdonda ya munlubungdah magayad an lubung ya unda umuy munle'le'od, ya pohdonda goh hi un e'gonan di tatagu didah nan pummalkaduan,

---

† 12:36 Psa. 110:1.

³⁹ ya pohdonda nan ma"aphod an umbunan hinan himba'an di Hudyu ya nan umbunan di nabagbagtun taguh nan gotad,

⁴⁰ ya adukkayonday luwaluda ta way aton di tatagun mangiyamlan dida. Ya wan gunda bal-baliyan nan binabain umu'utun ta way atondan mangngal hinan gina'uda! At nidugah di moltada ti dumalat nan gunda aton an umat hina!"

Hay Indat nan Nabalun Babai

(Lk. 21:1-4)

⁴¹ Inumbun hi Jesus hinan dammang di kahon an pangiyamungan di tataguh pihhudan midat hinan Timplu. Ya a'ammangona nan tatagun pun'ittuday pihhudah di, ya do'olday adadangyan an nangittuh nan do'ol an pihhuda.

⁴² Ya tinnig Jesus han babain nawotwot an nabalun an immuyna ni'yittuy dudduwan hepeng.‡

⁴³ At inayagan Jesus din intudtuduwana, ya inalinan diday, "Umannung heten alyo' ti do'do"ol di inittun nen nawotwot an balu ya un din udumna!

⁴⁴ Ti nan indat nan udum ya pihhudan adida mahapul, mu nan nabalun ya na'agwotwot, mu ta"on ya inunghiwnay pihhuna."

13

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian nan Tim-plun Apo Dios ad Jerusalem

(Mat. 24:1-2; Lk. 21:5-6)

¹ Unat goh wan mala"uy da Jesus hinan Timplu ya inalun di ohah din intudtuduwanan Hiyay,

---

‡ 12:42 Hiyah ne umat hinan centavo.

“Tigom adya, Apu, an nidugah di ama"aphod nan Timplu ya nan o"ongol an batu* an nun'iyammada!”

² Ya inalin Jesus ay diday, “Immannung an maphod hatu, mu hi udum hi algaw ya an amin hatu ya mun'apa"ida, at mi'id di ohan batuh mundododdah nan niha"adana.”

Hay Aat di Punligatan di Tatagu

(Mat. 24:3-14; Lk. 17:20-37; 21:7-14)

³ Wah Jesus an inum'umbun hinan Duntug an Olibo an nedmang hinan Timplu, ya immuy da Peter, ya hi Jacob,† ya hi John, ya hi Andrew hinan wadana, at unda anggay hidi,

⁴ ya inalidan Hiyay, “Ibaagmun da'mih un anuud di a'atan hatun inalim? Ya hay panginnilaan hi agadyuhan di a'atanan amin?”

⁵ Ya inalin Jesus ay diday, “Emayaanyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan malgom an tagu.

⁶ Ti awniat do'ol di mangalih un didah Ha"iin an Alin Pento' Apo Dios, at balbaliyanday do'ol hi tatagu.

⁷ Ya donglonyuy gubat hinan abablubabluy an neheggon ya hinan adagwi, ya adi ayu numanom-nom. Ti mahapul an ma'at hana, mu bo'on hiyay pogpogna

⁸ ti an amin di tataguh nan abablubabluy ya awniat munggugubatda, ya mawaday alyog ya batel

---

* **13:1** Hi Flavius Josephus (37-100 A.D.) an Hudyun nuntudo' hinan historyn di Hudyuh din penghana ya intudo'nah nan *Antiquities* (section 15, verse 11.3) an mumpaha' hatun batu, ya nan udumnan dida ya 37 an umpiy inadu"oyda, ya 12 an umpiy inata'angda, ya 18 an umpiy inambilogda. † **13:3** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

hinan numbino'ob'on an babluy. Ya hiyanay ete"an di ligat.

⁹ At mahapul an mundadaan ayu ti dapopon da'yu ta iyuy da'yuh nan a'ap'apuh nan abablubabluy ta humalyaon da'yu. Ya iyuy da'yuh nan abung an ahayupan di Hudyu ta hupliton da'yu, ya iyuy da'yu goh hinan a'ali ya hinan gogobelnadol an dumalat di pangulugyun Ha"in. Ya hiyay gutud di pangibaaganyun didah nan Tugun'u.

¹⁰ At hay mahapul ya mibaag nan Maphod an Ulgud hi an amin hinan tataguh nan abablubabluy hitun luta ya un madatngan di apogpogan tun luta.

¹¹ Ya wa ay ta dapopon da'yu ta iyuy da'yuh nan punhumalyaan ya adi ayu numanomnom hi pambalyun dida, ti wa ay ta madatngan di gutudnah humapitanyu at itudun nan Na'abuniyanan an Lennaway pambalyu.

¹² Ya umat hinan munhin'agi an ipadpap nan ohay agina ta ipapatoyna. Ya nan ommod ya ipadpapnay imbaluyna ta ipapatoyna, ya nan imbalaluy di udumnan da'yu ya diday mangipadpap hinan o'ommodda ta ipapatoyda.

¹³ Ya boholon da'yun amin hinan tataguh tun luta ti Ha"in dumalat. Mu nan mange'edpol ta nangamung di angunuhna ya diday mabaliwan."

*Hay Aat di Umipapuhih Wadan Apo Dios
(Mat. 24:15-28; Lk. 21:20-24)*

¹⁴ Ya inalin Jesus di, "Gulat ta tigonyu nan mapaniaw an dumalat hi pumuhianyu an ihinadah nan malgom an lugal an bo'on hene tuwaliy

ihinana‡ ya lumayaw ayun iJudea ta umuy ayuh nan aduntuduntug. At da'yun mamahan te ya hamadonyun innilaon di aatna!

¹⁵ Ya nan tatagun wah nan atap di abungda ya mahapul an adida humgop hi abung an mangngal hi gina'uda ti nonong ya limmayawda.

¹⁶ Ya umat goh hinan wah payawda an mahapul di adida umanamut an mangngal hi jacketda ti nonong ya limmayawda.

¹⁷ Ya heden a'atana ya mahmo'day binabaih numpunhabi ya nan mumpumpa'inum!

¹⁸ At munluwalu ayun Apo Dios ta hidin gutud ne han lumayawanyu ya bo'on ni' hay lawang!§

¹⁹ Ti heden a'atan hana ya nidugah di ligat ya un din ligat hi nete"an di nunlumuwan Apo Dios hitun luta ta nangamung ad ugwan. Mu adi mahkay mipidpidwa hana.

²⁰ Mu dumalat nan tatagun pento' Apo Dios ya hennotnay algaw hi punligligatan di tagu ti gulat ta agguyna inat hina at matoy an amin di tagu.

²¹ Ya hede ay han gutud ta waday mangalin da'yuy, Wah tuh Kristu! unu, Wah dih Kristu! ya adiyu kulugon

²² ti wadaday bumalbalin alyonday un didah Kristu, ya nan udum goh ya alyonday diday propeta. Ya abalinandan mangat hi umipanoh'a ta way atondan mangipattig an waday abalinanda ta hiyay pamalbalidah nan tatagun Apo

---

‡ **13:14** Dan. 9:27; 11:31; 12:11. Bahaom nan footnote di Mat. 24:15 goh. § **13:18** Hinan timpun di lawang ad Israel ya nidugah di udan, at mundatong nan wangwang, at naligat di bumad'ang ta lumayaw an umuy nan tataguh nan aduntuduntug.

Dios hi unda abalinan.

²³ At hiyanan ihamadyun mundadaan ti ten imbaag'un da'yun amin hi nahhun ya un ma'at.”

*Hay Aat di Pumbangngadan di Imbaluy di Tagu
(Mat. 24:29-31; Lk. 21:25-28)*

²⁴ Inalin Jesus di, “Wa ay ta malpah hana nan ligat an inali' ya ma'at hatun nitudo' hinan Hapit Apo Dios:

Adi bumnang nan algaw,
ya umat goh hinan bulan.

²⁵ Ya mun'agah nan abittubittuan ad daya,
at an amin di dumilag hi wad daya ya
mid poto' di dalanonda.*

²⁶ Ya heden gutud ya Ha'in an Imbaluy di Tagu ya tigona' hinan tatagu ti hay umalia' ya midduma' hinan bunut, ya ongol di abalina' ya anabagtu'.

²⁷ Ya honogo' nan a'anghel'uh tun luta ta umuyda amungon an amin di tagun pento"uh tagu'.”

*Hay Nipa"el an Hay Aat di Ayiw an Fig
(Mat. 24:32-35; Lk. 21:29-33)*

²⁸ Ya inalin Jesus di, “Waday nipa"el hi itudun nan ayiw an fig ti hay aatna ya unat goh bumalu nan tubuna ya hiyay panginnilaan hi un na'uy an tumiyalgaw.

²⁹ Ya umat goh hinay aat di pumbangngada' ti wa ay ta ma'at hana nan inali' ya hiyah ne panginnilaanyuh gutudnah pumbangngada' hitun luta.

---

* **13:25** Isa. 13:10; 34:4.

³⁰ At adiyu al'alliwan hete ti waday udumnah nan tatagud ugwan an adida matoy ta nanga-mung un ma'at an amin hana nan inali'.†

³¹ Ya ma'ubah tun luta ya ad daya, mu nan Hapit'u ya adi ahan ma'ma"ubah.”

Hay Ami'id di Nanginnilah Algaw ya Olas hi Pumbangngadan Jesus

(Mat. 24:36-44; Lk. 17:20-37)

³² Inalin goh Jesus di, “Mid nanginnilah nan algaw ya nan olas hi pumbangngada' an ta"on un nan a'anghel ad abuniyan ya Ha"in an Imbaluy Apo Dios, ti anggay hi Amah nanginnila.

³³ At elanyuat ta mundadaan ayu ti aggyuyu inilay gutud di pumbangngada'.

³⁴ Umat hinan lala'in mumbaat an e'kodnay abungnah nan puntamuona ya an amin nan numbino'ob'on an tamuda. Ya inalinah nan mun'adug hinan pantaw ta ihamadnan mun'adug.

³⁵ At hiyanan ihihi'alyu ti aggyuna innilay gutud di pumbangngadan nan ad abung hi un hay mahdom, unu hay lumabi, unu hay tumalanu, unu hay helhelong.

³⁶ Ya umat goh ay Ha"in an mi'id mapto' hi pumbangngada', ya ini ya aggyuy ayu nidadaan hi umalia'!

³⁷ Ya hatun alyo' ay da'yu ya bo'on da'yu ya anggay di pangalya' mu an amin di tagu, at hiyanan ihihi'alyu.”

---

† **13:30** Hay kulugon nan udum hi aat ten impa'innilan Jesus ya hiyay apa"ian nan siudad ad Jerusalem hidin 70 A.D., ya imman-ning an nan udumnan nangngol hi impa'innilana ya aggyuda natoy hidin na'atana.

14

Hay Nunhahapitandah Atondan Mamatoy ay Jesus

(Mat. 26:1-5; Lk. 22:1-2)

¹ Un duway algaw at madatngan heden gotad hi Punnomnoman di Hudyuh nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu ya nan gotad hi Panganandah Tinapay an Mi'id di Bino'bo'na. Ya nunhahapit din a'ap'apun di papadi ya din muntudtuduh nan Uldin hi atondan mampap ay Jesus ta mid ah ohah manginnila ta way atondan mamatoy ay Hiya.

² Mu inaliday, “Adi tu'u epto' hinan gotad di pampapan tu'un Hiya ti ini ya innilaon di tatagu, ya mabungotda, at gumuluda!”

Hay Nangihitaan nan Babaih Nanginan Bangbangluh Ulun Jesus

(Mat. 26:6-13; Jn. 12:2-11)

³ Wah di da Jesus ad Bethany hi abung Simon an din napalla' hidin hopapna. Ya heden nangananda ya himmigup han babai, ya inodnana han batun tibung an ma'alih alabaster an napnuh na'angnginan bangbanglun danum an hay ngadana ya nard. Ya penhálnay alubna, ya inhiitnah ulun Jesus.

⁴ Ya ma'abohhol ay hiya din udumnan tatagun wah di, ya way ohan didaan inaliday, “Hay hulbin nen inatnan unna inam'amhan henen nanginan bangbanglu?”

⁵ Gulat hi un mingina at do'ol an pihhu ta way midat hinan nun'awotwot!” At inamuyundang den babai.

⁶ Mu inalin Jesus ay diday, “Anaad ta amuyuanu? Okod hiyah pohdona ti ma"aphod henen inatnan Ha"in!

⁷ Ti nan nun'awotwot ya mabalin an malgom hi algaw di pangidatanyuh badangyun dida ti wag-wadadan da'yu. Mu Ha"in ya hi awniat mi'ida' ay da'yu.

⁸ At heten babai ya inatnay abalinana, ti manu ay inhiitnay bangbanglu ya ta idadaanay odol'u ta maphod di hunhung'uh ilubu'a'.

⁹ Ya umannung heten alyo' ti wa ay ta ma'ulgud nan Tugun'uh tun alutaluta ya ma'ulgud goh heten inat te han babaih panginomnoman ay hiya.”

Hay Na'at hidin Atlunah din Hopap di Simana Santa*

(Mat. 26:14-16; Lk. 22:3-6)

¹⁰ Immuy di ohah din himpulu ta duwan intududuwan Jesus an hi Judas Iscariot hinan a'ap'apun di papadi ta ni'hapit hi aat di pampandan Jesus.

¹¹ Ya hidin dengngoldah nen inalina ya nun'am'amlongda, ya intulagdan idatday lagbunah pihhu. At nete"an de ya hahalepatanay pangipadpapanan Jesus.

Hay Na'na'at hidin Opatnah din Hopap di

---

* **14:9** Na'at hidin Nisan/Abib 13, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

Simana Santa[†]

Hay Gotad hi Ne"anan Jesus hinan Intudtuduwana

(Mat. 26:17-30; Lk. 22:7-20; Jn. 13:21-35; I Cor. 11:23-25)

¹² Heden hopap di algaw nan Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay ya hiyah ne algaw hi pange'nongandah nan kalniluh Panginomnomandah din Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan i'Israel. Ya immuy din intudtuduwan[‡] Jesus ay Hiya, ya inaliday, “Hay pohdom hi pangidadaanmih umuy tu'u anganan ad ugwan an behta?”

¹³ Ya inalin Jesus hidin duwah nan intudtuduwanay, “Umuy ayud Jerusalem, ya wada han lala'in mi'dammun da'yun ino'odnanay pannuman, ya inunudyu hiya. §

¹⁴ Ya wa ay ta humgop hinan abung ya ne'ehgop ayu goh. Ya alyonyuh nan ad abung di, Impaad Apu tu'un hi Jesus an inalinay, Hay wadan di kuwaltuh pangananmih nan intudtuduwa' hi ad ugwan an behta?

[†] **14:11** Na'at hidin Nisan/Abib 14, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. Nan Panginomnomandah din Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana ya gun ma'at hi Nisan/Abib 14 (Ex. 12:6), ya nan Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay ya gun ma'at hi Nisan/Abib 15-21, mu hin'umu'uddum ya alyon nan tatagu an nan Panginomnomandah din Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuy hopap di algaw nan Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay an ta'on un hay 15 di ustuh algawna. [‡] **14:12** Hay ngadanda ya da Peter ay John (Lk. 22:8). **§ 14:13** Gagangaynah nan Hudyuh un hay babaiy humagub an bo'on nan lala'i.

15 At itudunan da'yuy ongol an kuwaltun wah nan miyadwan galadun nidadaan hi panganan, ya hiyay pangidadaananyuh onon tu'u."

16 At immuydah nan babluy, ya immannung an amin din inalin Jesus ay dida. At denenanday onondan den behta.

17 Ya unat goh napuyaw ya nidatong da Jesus ya din himpulu ta duwan intudtuduwanan den abung.

18 Ya heden nangananda ya inalin Jesus di, "Umannung heten alyo' an waday ohan da'yuh mangitudun Ha"in ta dapopona', ya wah tun me"an ay ditu'ud ugwan."

19 Ya ma'allungdayada din intudtuduwana, ya way ohaan inalinay, "Bo'on ahan ha"in Apu!"

20 Ya inalin Jesus di, "Hiya ya ohan da'yun himpulu ta duwan intudtuduwa' an mi'hiwhiw ay Ha"in hi tinapay eten duyu.

21 Ha"in an Imbaluy di Tagu ya umannung an patayona' ti hiyah ne inalin din impitudo' Apo Dios hidin penghana,* mu mahmo' henen tagun mangitudun Ha"in ta dapopona' ti odolnah un agguy nitungaw!"

22 Heden nangananda ya innal Jesus di tinapay, ya nunluwalu ta endenolnan Apo Dios, ya inupe'upengna, ya impiyapongnah din intudtuduwana. Ya inalinan diday, "Alanyuh te, ya inanyu ti hiyah te ay odol'u."

23 Ya innalna goh din howo' an nittuwan di bayah, ya nunluwalu ta endenolna goh ay

---

* 14:21 Psa. 22:1-24; Isa. 53:5-12.

Apo Dios, ya indatnah din intudtuduwana ta inib'ibbanhandan ininum.

²⁴ Ya inalin Jesus ay diday, “Hiyah te ay dala' an tumidtid ta way ipa'annungan nan balun ni'tulagan Apo Dios hi ipaphodan di tagu.” Ya inalina goh ay diday,

²⁵ “Ummannung heten alyo' ay da'yu an adi' ipidpidwan uminum hi bayah ta nangamung hidin algaw an iddumanyun Ha"iin hitun Pumpapto'an Ama di hiyay pi'yinuma'.”

²⁶ Ya unat goh nalpah hana ya ingkantaday pangedenolandan Apo Dios.† Ya pimmitawda ta immuydah nan Duntug an Olibo.

Hay Nangalyan Jesus hi Pangihautan Peter ay Hiya

(Mat. 26:31-35; Lk. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁷ Inalin Jesus hidin intudtuduwanay, “Inganuya' ti lumayaw ayun amin. Ti hay inalin din impitudo' Apo Dios hidin penghanan nipa"el ya:

Patayo' nan mumpahtul,
at mid potu' di lumayawan nan kalniluna.‡

²⁸ Mu hidin amahua' ya mahhuna' an umuy ad Galilee ta hidiy panoda' hi umalianyu.”

²⁹ Ya inalin Peter di, “Ta"on hi un da'a inganuy hinan udumnan intudtuduwan mu adi' He"a ahan inganuy!”

³⁰ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Umannung heten alyo' ti ad ugwan an mahdom ya mumpitluy pangihautan an alyom di, Agguya' inilan He"a! ya un ipidwan nan awitan an tumalanu.”

† **14:26** Bahaom nan footnote di Mat. 26:30 ta innilaom din ingkantada. ‡ **14:27** Zech. 13:7.

31 Mu gun impilit Peter an nangalih, “Ta'on unna' mi'yatoy ay He"a mu adi' damdama He"a ihautan, at adi' alyon hi un da'a agguy inila!” Ya an amindan intudtuduwana ya umat goh hinay nangalida.

Hay Nunluwaluan Jesus hinan Galden an Gethsemane

(Mat. 26:36-46; Lk. 22:39-46)

32 Immuy da Jesus ya din intudtuduwanah nan galden an ngadanay Gethsemane. § Ya inalinah din intudtuduwanay, “Umbun ayuh tu ta bumataana' an munluwalun Apo Dios.”

33 Ya initnudna da Peter ay Jacob,* ya hi John. Hiya ya nidugah di punlungdayaana, ya munha'it di punnomnomana,

34 at inalinan diday, “Ma'allungdayaa' ahan an ten paddungnay iyatoy'u! At mihina ayuh tu ta mi'tu'al ayun Ha"in.”

35 Ya immuy hinan pangngelna, ya inluppulupnah nan lutan nunluwalu ta adi ma'at nan punholholtapana.

36 Ya intuluynan nunluwalun Apo Dios an inalinalinay, “Ama, He"a ya nidugah di abalinam ti abalinam an aton an amin. At adim ni' iyabulut nan na'uy an ipaligligata! Mu adim ay pohdon ya okod'a, ti bo'on hay pohdo' di aptan, mu nan pohdom.”

37 Unat goh numbangngad hidin intudtuduwana ya nonollo'da. Ya inalinan Peter di,

---

§ 14:32 Bahaom nan footnote di Mat. 26:36 ta innilaom di pohdon ten hapit an ibaga. * 14:33 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

“Simon, undan nolo' ayu? Dan adi ayu pa'edpol an mi'tu'al ay Ha'in hi na'amtang?”

³⁸ Ya inalina goh ay diday, “Thihi'alyu ya munluwalu ayu ta adi ayu mitudul! Inila' an pohdonyun tumu'al, mu ma'ameh ayu.”

³⁹ Ya numbanggad goh hi Jesus an nunluwalu, ya din inluwalunah din hopapnay impidwana.

⁴⁰ Ya numbanggad goh hi wadan din tulun intudtuduwana, ya wah din nonollo'da goh ti nidugah di enlo'da. Ya mid iniladah pambaldah anaad ta nolo'da goh.

⁴¹ Ya numbanggad goh an nunluwalun Apo Dios. Ya unat goh numbanggad hi pitlunah nan intudtuduwana ya inalina, “Un ayu dan hay momollo'? Ammunana ti te an nadatngan di pamatayan nan nun'abaholan an tatagun Ha'in an Imbaluy di Tagu.

⁴² At ma ayu ta umuy tu'u ti den na'uy nan mangitudun Ha'in ta dapopona'.”

Hay Nampapandan Jesus

(Mat. 26:47-56; Lk. 22:47-53; Jn. 18:1-11)

⁴³ Otog di punhaphapitan Jesus ya nidatong da Judas an ohah din himpulu ta duwan intudtuduwana. Ya nitnuddan hiya din do'ol an tatagun numpunhanggap ya numpumpang'ul ti diday hennag din a'ap'apun di papadi, ya din muntudtuduh nan Uldin, ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu.

⁴⁴ Mu hinunnan Judas an hinapit di atonan mangitudun Jesus ta dapoponda ya unda mahkay

umuy hinan galden ti inalinan diday, “Nan ungn-guo' ya Hiyah neh Jesus. At Hiyay dapoponyu, ya ihamadyun mangiyadug hinan umayanyu.”

⁴⁵ Ya nundapuh hi Judas an immuy ay Jesus, ya inalinalay, “Immali ami, Apu!” Ya inungnguna.

⁴⁶ Ya immuy din ni'yibban Judas ta dempapda, ya inhamaddan nangipa'ud.

⁴⁷ Ya din ohah nan ni'yibban Jesus[†] ya hinu'nutnay hanggapna, ya pinalangna din himbut[‡] di Nabagtun Padi an hay inganay napalang.

⁴⁸ Ya inalinalin goh Jesus hidin do'ol an tataguy, “Mid mapto' ya alyonyuan unna' adi mangngol, at hiyaat unyu pun'ognan di hanggap ya pang'ul an umalin mampap ay Ha"iin!

⁴⁹ Mu abigabigat ya niddunidduma' ay da'yu an muntudtuduh dih nan Timplud Jerusalem, ya aggyua' dempap. Mu ma'at hana ta mipa'annung din impitudo' Apo Dios hidin penghana.”§

⁵⁰ Ya tinaynan din intudtuduwana Hiya, ya limmayawda.

⁵¹ Ya wada han ungan lala'in* nitnud an mid ah lubungnan anggay han uloh hi inhe'langna. At ne'edpapda hiya,

⁵² mu yinagyagna din uloh an enhe'langna, at limmayaw an nangiwiwadya.

[†] **14:47** Hay ngadana ya hi Peter (Jn. 18:10).   [‡] **14:47** Hay ngadana ya hi Malchus (Jn. 18:10).   § **14:49** Isa. 53:1-12.

* **14:51** Hay ngadana nin ya hi Mark an nuntudo' eten liblu tuwali, ya aggyuyna intudo' di ngadana ti ababain nan na'at ay hiya.

Hay Nanumalyaan nan A'ap'apun di Hudyun Jesus

(*Mat. 26:57-68; Lk. 22:52-54; Jn. 18:19-24*)

⁵³ Unat goh nadpap hi Jesus ya inyuydah abung din Nabagtun Padi ti na'amung hidi an amin din a'ap'apun nan papadi, ya din muntudtuduh nan Uldin, ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu.

⁵⁴ Ya nibabataan hi Peter an mangun'unud ay dida ta nangamung immatam hinan gettaw di abung nan Nabagtun Padi. Ya immuy ni'yibun hidin mumpun'adug ta mi'yanidu.

⁵⁵ Ya din a'ap'apun di papadi ya an amin din a'ap'apun di Hudyu[†] ya gunda minahmahan hinan tataguy ipabaholdan Jesus ta pangidalatandan mamatoy ay Hiya, mu mi'id.

⁵⁶ Ya do'olday nun'ih Tiguh layah hi aat di inat Jesus, mu agguy nun'u'unnud di nangalida.

⁵⁷ Ya la'tot ya waday udumnah linala'in nun-layah an timma'dog, ya inaliday,

⁵⁸ “Dengngolmiy inalin Jesus an inalinay, Pa"io' nan Timplu, mu un tuluy algaw ya inyamma' di oha an bo'on hay taguy nangiyamma.”[‡]

⁵⁹ Mu ta"on un dida ya agguy nun'u'unnud di nangalida.

⁶⁰ Ya timma'dog din Nabagtun Padih[§] nan gawan di tatagu, ya inalinan Jesus di, “Undan adim tobolon hanan nangalin nan nun'ih Tiguh?”

[†] **14:55** Dida ya membron di Konsehal, ya 71 di membroda an niddum nan Nabagtun Padi an hiyay mumpapto' hinan mitingda.

[‡] **14:58** Mid ustuh inalin Jesus ene, mu waday inalinah aat nan odolnah nan Jn. 2:19. **§** **14:60** Hay ngadana ya hi Caiaphas.

61 Mu immu'ugong hi Jesus an agguyna temtembal. Ya inalin goh din Nabagtun Padiy, “Undan He"ah Kristu an Imbaluy Apo Dios?”

62 Ya inalin Jesus di, “Immannung nan inalim, ya an amin ayu ya awniat tigona'

an Imbaluy di Tagu an umbun hi appit di agwan Apo Dios an nidugah di abalinana.

Ya tigona' goh hinan bunut hidin pumbanggada'.”*

63 Ya henekhek din Nabagtun Padiy lubungnah bungotna, at inalinah din tataguy, “Adi mahapul an waday udum an mun'ihligu ti dengngol tu'uy inalina!

64 Dengngolyuy nangalanan na"appuhin adina e'gonan hi Apo Dios! At hay pohdonyu mah?”

Ya inalidan amin di, “Mapatoy ti nabaholan!”

65 Ya nuntukpaan din udumnay angahna, ya lini'dupanday matanah lo'ob, ya hinuntukda, ya inaliday, “Ngadan nan nanuntuk ay He"a!” Ya inyuy nan mun'adug, ya nunhaplatda Hiya.

Hay Nangihautan Peter ay Jesus

(*Mat. 26:69-75; Lk. 22:54-62; Jn. 18:12-18, 25-27*)

66 Wadah Peter hi ampan nan gettaw. Ya naluh han babain tagalan nan Nabagtun Padih wadana,

67 ya unat goh tinnigna hiyan mun'anidu ya inahammadna hiya, ya inaliday, “Tinnig'un he"a goh di ohan niddum ay Jesus an iNazareth!”

68 Mu inhaut Peter an inaliday, “Mid ahan inila' enen inalim!” At nakak hi Peter an bimmahhel hinan allup, ya timmalanu din awitan.

---

* **14:62** Dan. 7:13.

⁶⁹ Ya hin'alina ya tinnig goh din tagalan babaih† Peter, at inalinah din tataguy, “Heten tagu ya hiyay ohah niddum ay Jesus!”

⁷⁰ Ya inhaut goh Peter.

Ya unat goh na'amtang ya inalin nan tatagun ni'ta'dog ay hiyay, “Adim ahan ihaut ti he"ay ohah niddum ay dida ti ma'immatunan an iGalilee'a goh!”

⁷¹ At inalin Peter di, “Ta"on ahan unna' moltaon ay Apo Dios hi un layah heten alyo' ti umannung an agguy'u ahan inilah nen tagun alyonyu!”

⁷² Nalpah an inalinah ne ya impidwan din awitan an muntalanu. Ya ninomnom Peter din hinapit Jesus an inalina, “Ihauta' hi mumpitlun he"a ya un ipidwan nan awitan an tumalanu.” Ya limmugwalugwah Peter.

15

*Hay Na'na'at hidin Ma'alih Maphod an Alem-
anah din Hopap di Simana Santa**

Hay Nanumalyaan Pilate ay Jesus

(Mat. 27:1-2, 11-14; Lk. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Hidin nabiggat an mun'awawa'ah ya din a'ap'apun di papadi, ya din muntudtuduh nan Uldin, ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu, ya nan a'ap'apun di tatagu ya hinahapitday atondan Jesus. At impahawidda Hiya, ya inyuydan

---

† **14:69** Bahaom nan footnote di Mat. 26:71 ta innilaom nan ngadan di ustuh nangibagan Peter. * **15:** Na'at hidin Nisan/Abib 15, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

Pilate† an gobelnadol ta okod hiyan manumalyan Jesus.

² Ya binagan Pilate Hiyan inalinay, “Undan He"ay Alin di Hudyu?”

Ya tembal Jesus an inalinay, “Immannung nan inalim.”

³ Ya do'ol di indiklamun nan a'ap'apun nan papadih inat Jesus,

⁴ at inalin goh Pilate ay Jesus di, “Do'ol di indiklamudah inatmu! At undan adim tobolon?”

⁵ Mu agguyna ahan temtembal, at manoh'ah Pilate.

Hay Nanumalyaandan Jesus hi Pamatayandan Hiya

(Mat. 27:15-26; Lk. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

⁶ Nipaddeh ya Behtadah nan Punnomnomandah din Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan i'Israel, ya hay gun aton nan Gobelnadol an hi Pilate ya ibo'tanay ohah nabalud hinan pohdon di tatagun den behta.

⁷ Ya wada han lala'in nibalud an hi Barabbas di ngadana, ya ni'balud ay hiyay i'ibbana ti waday pinatoydah din ni'buhulandah nan gubilnu.

⁸ Ya unat goh na'amung din tatagu ya inaldan Pilate ta ibo'tanay ohah nibalud an umat hidin ina'inatnah din hopapna.

⁹ Ya binagan Pilate didan inalinay, “Pohdonyu mah ta ibo'tan'uh nen lala'in aliyun Hudyun Pento' Apo Dios?”

¹⁰ Ya manu ay penhod Pilate an ibo'tan hi Jesus ti inilanan un hay amoh ya anggay di

---

† 15:1 Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D.

nangipadpapan nan a'ap'apun di papadin Jesus hi nangiyayandan hiya.

¹¹ Mu din a'ap'apun di papadi ya indoldolda din tatagu ta alyondaan hi Barabbas di ibo'tana ta bo'on hi Jesus!

¹² At binagan Pilate goh din tatagun inalinay, “Hay ato' mah ay Jesus an alyonyuy alin di Hudyu?”

¹³ Ya denedehhandan nuntu'u' an invaliday, “Ipilanham!”

¹⁴ Ya tembal Pilate didan inalinay, “Anaad? Undan way inatnah nappuhi?”

Mu inyal'alladan nangit'u' an invaliday, “Ipilanham!”

¹⁵ Ya inunud Pilate nan pohdon din tatagu, at imbo'tanah Barabbas. Mu hi Jesus di impahaplatna, ya ene'kodna Hiyah nan tindalun mangilanhah nan krus.

*Hay Nunlayalayaan nan Tindalun Jesus
(Mat. 27:27-31; Jn. 19:1-5)*

¹⁶ Enekak din tindaluh Jesus ta inyuydah nan gettaw di abung nan gobelnadol an ma'alih Praetorium, ya inamungda din udumnan tindalun ibbada.

¹⁷ Ya innalday gina'un umat hi gina'un di ali an mumbolah ya magayad ta impilubungdan Hiya, ya inapidda din pagal ta pinali'uda ya impihu'lubdah uluna.

¹⁸ Ya linayalayahandah Jesus ti inapngada Hiya an ay ali an invaliday, “Matubayan'a an Alin di Hudyu!”

19 Ya hinaplatday ulunah bilau, ya nuntukpaanday odolna, ya nunhippidah inayungana ta tangatangaanda Hiya.

20 Ya unat goh nalpah an linayalayahanda Hiya ya inaanda din magayad ya mumbolah an impilubungda, ya imbangngadda din gina'una tuwali. Ya inyuyda Hiyan inlanhah nan krus.

Hay Nilanhaan Jesus hinan Krus

(Mat. 27:32-44; Lk. 23:26-43; Jn. 19:16-27)

21 Wada han lala'in iCyrene an hi aman da Alexander ay Rufus an hi Simon di ngadana. Ya otag di dimmatngan Simon hinan babluy ya dinamuna da Jesus, ya inlulud nan tindalun hiyan nangipapi'ug hidin ayiw an ilanhaan Jesus.

22 Ya inyuydah Jesus hinan lutan ma'alih Golgotha an hay pohdonan ibaga ya Tungal di Ulu.

23 Ya innalday bayah an na'udman hi mun'aklit an ngadanay myrrh ta inumona ay ya olom ya manghan di elanah munha'it, mu agguy penhod Jesus, at agguyna ininum.

24 Ya inlanhada Hiyah nan krus. Ya imbibin-nunutda ta han naptu' hi alan di hinohhan didah din lubungna.

25 Ya nahoyang di algaw‡ di nangilanhaandan Hiyah nan krus.

26 Ya waday inhinadah tangad di ulunan nitudo' an hiyah ne diklamudan Hiyan inalinay, “Hiyah te alin di Hudyu.”

---

‡ 15:25 Hiyah ne alas nuebe (bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas).

²⁷ Ya wada goh di duwan mangak'akaw^S an ni'lanhadan Hiya, ya inhinaday ohah immapit hi agwan Jesus, ya hinan iggidnay oha.

²⁸ Ya hanan na'at ya hiyay nangipa'annung hidin impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

“Imbilangda Hiyah niddum hinan adi mangngol.”*

²⁹ Ya piniwipiwitan din tatagun nalunaluh hi Jesus, ya pinadngolanda goh Hiyah inality, “Goh din inalim an pumpa"im nan Timplu ya un tuluy algaw ya lempahmun iyamma?

³⁰ Goh ta adim anon di odolmuh nan nilanhaam ta baliwam di odolmu?”

³¹ Ya umat goh hinay namiluh din a'ap'apun di papadi ya din muntudtuduh nan Uldin ti inality, “Binaliwanay udumnah tatagu, mu mi'id olognan mamaliw hi odolna!

³² Dan tuwali Hiyay ali tu'un i'Israel? Adya lumahun ad ugwan hinan nilanhaana at kulugon tu'un Hiyay Ali tu'un Pento' Apo Dios!” Ya ta"on un din duwan adi mangngol an ni'lanhan Hiya ya umat goh hinay nangalida ti pinihulda Hiya.

Hay Aat di Natayan Jesus

(Mat. 27:45-56; Lk. 23:44-49; Jn. 19:28-37)

³³ Wan nuntonga din algaw[†] ya hemmelong an amin tun lutah tuluy olas.

---

^S **15:27** Hinan uldin di iRome ya adi umday bahol di mangakaw ta mipapatoy, at mid mapto' ya na'udman nan baholda ti pimmatoyda nin. * **15:28** Isa. 53:12. Heten verse ya mi'id hinan udum an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

[†] **15:33** Hiyah ne alas dose (bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas).

34 Unat goh napuyaw‡ ya enlot Jesus an nuntu'u' an inalinay, “Eloi, Eloi, lama sabachthani?” ya hay pohdonan ibaga ya, “He” an Dios'un dayawo', anaad ta ingnganuya?”

35 Ya hanan tatagun timmata'dog an neheggon an nangngol ya inaliday, “Gadya an ayaganah Elijah§ ta baliwana Hiya!”

36 Ya intagtag din ohan lala'in immuy nangngal hidin itang an natpih lo'ob, ya inhiitnay limminun bayah, ya impa'awna ta ipahihipnan Jesus, at indawdawnah timidna, ya inalinay, “Tigon tu'u akkay hi un umalih Elijah an mamadang ay Hiya ta lumahun hinan krus!”

37 Ya enlot Jesus an nuntu'u', ya natoy.

38 Ya unat goh natoy ya nedehhan an nahekhek din kultinan nan Timplun Apo Dios an nete"ah dih nan nitayunana ta enggah un dimma'puh.

39 Ya din kapitan di tindalun timma'dog hinan hinagang Jesus ya dengngolnay numbugawan Jesus ya nan na'na'at hi natayana, ya inalinay, “Immannung an Hiyay Imbaluy Apo Dios!”

40 Ya wah diday binabain nibataan an mannig hi atayan Jesus, ya hay ngadan di udumnan dida ya hi Mary an iMagdala, ya hi Mary an hi inan da Joses ay Jacob* an unga, ya hi Salome.

41 Didanay binabaih ninitnud ay Jesus hinan inaya'ayanad Galilee, ya diday namadabadang

---

‡ 15:34 Hiyah ne alas tres (bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas). § 15:35 Gagangaynah nan Hudyuh unda mumpabadang ay Elijah hi un way nidugah an problemada ti kulugonda an hi Elijah di manalimun hinan munligat. * 15:40 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

ay Hiyah nan mahapulna. Ya wadada goh hidi din udumnan binabain do'ol an ninitnud goh ay Hiyah din immayanad Jerusalem.

Hay Nilubu'an Jesus

(Mat. 27:57-61; Lk. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Henen Alemana ya alyonday Daan ti nan mabiggat ya ngilin an Habadu. Ya heden napuyaw

⁴³ ya immuy ay Pilate hi Joseph an i'Aramathea an mangibaga ta umuyna alan din odol Jesus. (Ya henen lala'i ya ohah nan a'ap'apun di Hudyu an Konsehal, ya e'gonan di tatagu. Ya hiyay ohah nan munhohhood hi Pumpapto'an Apo Dios.)

⁴⁴ Ya manoh'ah Pilate hi nangngolanah un natoy hi Jesus, at inayagana din kapitan di tindalu ta hamadonah un immannung an natoy.

⁴⁵ Ya unat goh dengngol Pilate hinan kapitan di tindalu an immannung an natoy hi Jesus at inabulutnay pangngalan Joseph hidin odol Jesus.

⁴⁶ At limma'uh Joseph hi mumpaha' an mapmaphod an lo'ob, ya immuyna enhop ta teneplagana, ya immuyna inlubu' hinan gungit an nagungatan. Ya inulina nan ongol an batu ta hiyay intanglibnah din lubu'.

⁴⁷ Ya wah di goh da Mary an iMagdala ya hi Mary an hi inan Joses, ya tinnigday nilubu'an Jesus.

16

Hay Na'na'at hidin Ma'alih Ister an Domingguh

din Hopap di Simana Santa*

Hay Numbihhitah nan Lubu' Jesus

(Mat. 28:1-10; Lk. 24:1-12; Jn. 20:1-18)

¹ Heden nahdom an Habadu an nalpahan di ngilin ya immuy da Mary an iMagdala ya hi Mary an hi inan da Jacob[†] ay Salome an ngimminah lanan milanah odol di natoy ta umuyda lanaon di odol Jesus.

² Ya unat goh nabiggat an hopap di algaw de han Dumingguh nan helhelong ya immuyda tinnig din odol Jesus.

³ Ya hidin pundaldallananda ya inaliday, “Hay mangulin nin ta'wah din tanglib di lubu'?”

⁴ Ya manu ay inalidah ne ti ongol ahan din tanglib an batu.

Mu unat goh immatamda ya tinnigdan nipa-pangngel din tanglib.

⁵ Ya nahanigupda, ya tinnigda han ungan lala'in anghel an inumbun hi immapit di agwanda, ya mumpaha' an adu"oy di inlubungna, ya ma'atta'otda.

⁶ Mu inalinan diday, “Adi ayu tuma'ot ti inila' an hi Jesus an iNazareth an din nilanhay pohdonyun tigon. Mu mi'id hitu ti namahuan! Ma ayu ta tigonyu tun nipali'uhana.

⁷ At un ayuat umuy ta ipa'innilayuh din in-tudtuduwana, ya namama ahan ay Peter: Mah-hun hi Jesus an umuy hinan Provinciad Galilee,

---

* **16:** Na'at nin hidin Nisan/Abib 17 (Sunday), 30 A.D. hinan Simana Santa. † **16:1** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

ya hidiy panniganyun Hiya an hiyah ne din inalinan da'yu.”

⁸ At pimmitawdah din lubu', ya nun'itagtagda ti wumogwogdah ta'otda. Ya mi'id ah ohah nangulgudandan nen na'at ti nan timma'tanda.

*Hay Nipattigan Jesus ay Mary an iMagdala‡
(Jn. 20:11-18)*

⁹ Namahuan hi Jesus eden hopap di algaw den Dumingguh timmalanu. Ya hay nahhun hi nipattigana ya hi Mary an iMagdala an din nunla'ahan Jesus hidin pitun nun'appuhin lennawan neh'op ay hiya.

¹⁰ Ya immuy hi Mary an iMagdala an nanggali din tinnignah din intudtuduwan Jesus an lumungdalungdaya ya lumugwalugwa.

¹¹ Ya inulgudnan namahuan hi Jesus ya tinnigna Hiya. Mu aggyuda kinulug.

*Hay Nangah'upan Jesus hinan Duwan Linala'i§
(Lk. 24:13-35)*

¹² Unat goh nalpah hana ya nipattig goh hi Jesus hinan duwan linala'in i'ibbanan nundaldallanan hinan kalata an mid babluy, mu numbo'on di tigawna.

¹³ Ya unat goh numbanggadda ya inulgudda goh heden na'at hinan i'ibbadan nangunud ay Jesus, mu aggyuda goh kinulug.

---

‡ **16:8** Heten mehnod an verses ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios. § **16:11** Bahaom nan footnote di verses 9-11 hi bagtuna ti hiyah ne goh di aat Mk. 16:12-13.

Hay Nipattigan Jesus hinan Intudtuduwana*
(Mat. 28:16-20; Lk. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Unat goh agguy nabayag ya nipattig hi Jesus hidin himpulu ta ohan intudtuduwanah din nangananda. Ya inhingalna dida ti mi'id pangulugda, ya agguyda kinulug din inulgud nan nannig ay Hiyah namahuana.

¹⁵ Ya inalina goh ay diday, "Umuy ayuh nan abablubabluy ta ulgudonyu nan Tugun'uh an amin an tatagu.

¹⁶ Ya an amin nan mangulug ay Ha"in ta mumpabonyag ya mabaliwan. Mu nan adi kumulug ya diday pangalyan Apo Dios hi unda nabaholan, at ipiyuyna didah nan way ligat an munnonnong.

¹⁷ Ya hay pangimmatunan hinan kimmulug ya hinan abalinandan munla'ah hi neh'op an dumalat di pangulugdan Ha"in, ya hinan abalinandan mangihapit hinan hinnat'on an hapit an agguyda inadal,

¹⁸ ya wa ay ta odnanday ulog ya adi umalat, ya gulat ta inumonday bininu ya mi'id ma'at ay dida, ya gulat ta dapoonda nan way dogohna ya umadaog."

Hay Nipatuluan Jesus ad Abuniyan†
(Lk. 24:50-53)

¹⁹ Unat goh nalpah an ni'hapit hi Jesus ay dida ya nipatulud abuniyan, ya inumbun hinan appit di agwan Apo Dios.

---

* **16:13** Bahaom nan footnote di verses 9-11 hi bagtuna ti hiyah ne goh di aat Mk. 16:14-18. † **16:18** Bahaom nan footnote di verses 9-11 hi bagtuna ti hiyah ne goh di aat Mk. 16:19-20.

20 Ya immuy din intudtuduwanah nan abablubabluy an mangul'ulgud hinan Tuguna, ya binadangan Apu tu'u dida ti indatnay abalinandan mangat hi umipanoh'a ta panginnilaan un makulug di itudtududa.

Nan Hapit Apo Dios
Ifugao, Batad: Nan Hapit Apo Dios (Bible)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Batad Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Audio recording © 2012 Hosanna

All rights reserved.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 May 2025 from source files
dated 3 May 2025

73caf6e3-622f-5761-a5ec-fa654aef623d